

**UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO
PRAHA**

Bakalářské kombinované studium

2009 – 2012

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Tereza Špačková

Vývoj hromadných sdělovacích prostředků v českých
zemích

Praha 2012

Vedoucí bakalářské práce:

Dr. Josef Musil, PhD.

JAN AMOS KOMENSKÝ UNIVERSITY PRAGUE

Bachelor Combined (Part time) Studies

2009 - 2012

BACHELOR THESIS

Tereza Špačková

Development of Mass Media in the Czech Lands

Prague 2012

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

Dr. Josef Musil, PhD.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 14. března 2012

Tereza Špačková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat svému vedoucímu bakalářské práce Dr. Josefu Musilovi, PhD., za odborné vedení, za pomoc, cenné rady, podněty a čas, který mi při zpracování této práce věnoval.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá vývojem hromadných sdělovacích prostředků v českých zemích. Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. V teoretické části jsou vysvětleny základní pojmy a přiblížen vývoj jednotlivých sdělovacích prostředků. Praktická část popisuje vývoj jednotlivých hromadných sdělovacích prostředků v českých zemích, které vzápětí porovnává podle jejich funkcí, přínosu a rizik v jednotlivých etapách jejich vývoje. Poslední částí praktické části je zhodnocení aktuálního stavu vývoje a zamyšlení nad budoucností hromadných sdělovacích prostředků.

Klíčové pojmy

Digitalizace, epocha, hromadné sdělovací prostředky, informace, internet, knihtisk, komunikace, novinářství, rozhlas, televize, tisk, vysílání.

Annotation

The Bachelor's Thesis examines the development of mass media in the Czech Lands. The paper is divided into two sections; one focuses on theory and the other on practice. The theoretical section explains general issues and outlines the development of individual mass media. The practical section describes the development of specific mass media in the Czech Lands and compares from the viewpoint of their function, benefits, and risks in their individual developmental stages. The last part of the practical section contains an assessment of the current state of affairs and a prediction of the future development of mass media.

Key words

Book printing, broadcasting, communication, digitalization, era, information, Internet, journalism, mass media, press, radio, television.

OBSAH

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	10
1. ZÁKLADNÍ POJMY	10
1.1 Informace	10
1.2 Komunikace.....	10
1.2.1 Druhy komunikace.....	11
1.3 Znakový systém.....	12
1.4 Hromadné sdělovací prostředky (média)	12
2. VÝVOJ MEZILIDSKÉ KOMUNIKACE	13
2.1 Epocha signálů.....	13
2.2 Epocha mluvení a jazyka.....	14
2.3 Epocha psaní	14
2.4 Epocha tisku.....	15
2.5 Epocha elektronické komunikace	16
3. VÝVOJ HROMADNÝCH SDĚLOVACÍCH PROSTŘEDKŮ	17
3.1 Tištěná média.....	17
3.2 Elektronická média	18
3.2.1 Rozhlas	19
3.2.2 Televize.....	20
3.2.3 Internet.....	21
4. PŘÍNOSY, FUNKCE A RIZIKA MÉDIÍ	23
PRAKTICKÁ ČÁST	24
5. VÝVOJ HROMADNÝCH SDĚLOVACÍCH PROSTŘEDKŮ V ČESKÝCH ZEMÍCH	24
5.1 Tištěná média.....	24
5.1.1 Počátky česky psaného periodického tisku.....	25
5.1.2 Období národního obrození.....	26
5.1.3 Padesátá léta 19. století	27
5.1.4 Období 1860 – 1896.....	27
5.1.5 Tisk od 90. let 19. století do roku 1914	29
5.1.6 První světová válka a meziválečné období české žurnalistiky.....	30
5.1.7 Tisk v období 1938 - 1945	31
5.1.8 Obnova novinářství v letech 1945 – 1948.....	32
5.1.9 Tisk od února 1948 do roku 1969	32
5.1.10 Období normalizace 1969 – 1989.....	33
5.1.11 Období od roku 1989.....	34

5.2	Elektronická média	35
5.2.1	Rozhlas	35
5.2.1.1	Rozhlasové vysílání.....	35
5.2.1.2	Počátky rozhlasové reportáže.....	37
5.2.1.3	První český vysílač.....	38
5.2.1.4	Třicátá léta v rozhlase	39
5.2.1.5	Využívání záznamu	40
5.2.1.6	Rozhlas v období 2. světové války.....	41
5.2.1.7	Poválečné období a padesátá léta.....	42
5.2.1.8	Rozhlasové vysílání v šedesátých letech.....	42
5.2.1.9	Období normalizace	42
5.2.1.10	Rozhlas po listopadové revoluci 1989.....	43
5.2.2	Televize.....	43
5.2.2.1	Historie televize	43
5.2.2.2	Televizní vysílání	43
5.2.3	Internet.....	45
6.	POROVNÁNÍ HROMADNÝCH SDĚLOVACÍCH PROSTŘEDKŮ V JEDNOTLIVÝCH ETAPÁCH VÝVOJE Z HLEDISKA JEJICH VÝZNAMU A FUNKCE	47
6.1	Období 1848 - 1918.....	47
6.2	První republika 1918 - 1938.....	48
6.3	Období protektorátu 1939 - 1945.....	49
6.4	Třetí republika 1945 - 1948.....	50
6.5	Období 1948 - 1967.....	50
6.6	Pražské jaro	51
6.7	Normalizace 1968 - 1989.....	52
6.8	Období po listopadové revoluci 1989.....	53
7.	ZHODNOCENÍ AKTUÁLNÍHO STAVU VÝVOJE, FUNKCÍ, RIZIK A PŘÍNOSU HROMADNÝCH SDĚLOVACÍCH PROSTŘEDKŮ.....	55
8.	BUDOUCNOST HROMADNÝCH SDĚLOVACÍCH PROSTŘEDKŮ	60
	ZÁVĚR.....	62
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	64
	SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	66

ÚVOD

Hromadné sdělovací prostředky patří v dnešní době mezi obecně vžitý pojem. Představují stále významnější část společenského, politického a kulturního života. V demokratických zemích jsou média svobodná a disponují velkou mocí. Hromadné sdělovací prostředky umožňují oslovit velké množství recipientů najednou. Mohou tak ovlivnit, ať už si to uvědomujeme nebo ne, veřejné mínění, naše názory a postoje. Velká část populace si utváří názor právě podle hromadných sdělovacích prostředků.

Média se stala nejen významným projevem sociální komunikace, ale i důležitým průmyslovým odvětvím. Každé médium má své specifické rysy, jednu věc mají však společnou a tou je šíření informací.

Cílem této bakalářské práce je chronologicky popsat vývoj hromadných sdělovacích prostředků v českých zemích od historických počátků až po současnost, přiblížit významné události ve vývoji hromadných sdělovacích prostředků se zaměřením na rozhodující okamžiky jejich vývoje a následně porovnat význam a funkci jednotlivých druhů v každé etapě vývoje.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část vysvětluje základní pojmy, přibližuje vývoj mezilidské komunikace a seznamuje s historií jednotlivých sdělovacích prostředků. Praktická část bakalářské práce popisuje vývoj hromadných sdělovacích prostředků v českých zemích od historických pramenů. Využívá komparační metodu založenou na porovnávání jednotlivých hromadných sdělovacích prostředků v jednotlivých etapách vývoje z hlediska jejich významu a funkce za pomoci teoretického výzkumu na základě dostupných zdrojů a literárních pramenů. V další části hodnotí aktuální stav vývoje, funkcí, rizik a přínosů hromadných sdělovacích prostředků a zamýšlí se nad jejich budoucností.

TEORETICKÁ ČÁST

1. ZÁKLADNÍ POJMY

1.1 Informace

Pojem informace se stal běžnou součástí naší slovní zásoby tak, že se ani nezamýšlíme nad jeho významem. Informace se vyskytují všude kolem nás, ve všech sférách našeho denního života, pro nás však existují až tehdy, kdy je začneme vnímat. Veškerá rozhodnutí člověka vycházejí z nějaké úvahy a zhodnocení veškerých potenciálních informací dle svého uvážení vlastních znalostí a zkušeností. Jak mnozí uvádějí je informace snížení neurčitosti (nejistoty) poznání. V teorii médií je informace vše co projde našimi smysly, obohatí naše poznání a změní obsah našeho vědomí. Předáváme-li informaci, nabízíme tím poznání, které má pro danou osobu specifický význam. Informace je nutnost, kterou potřebujeme ke svému životu. Abychom mohli žít a být, potřebujeme znát své prostředí, vědět, co je k užitku a naopak čemu je třeba se bránit. Pro vlastní prosperitu a šanci přežít v dnešním světě je důležité být informován. V moderní společnosti dnes však nehrozí, že by lidé mohli být nedostatečně informováni, nebezpečí představuje naopak nadbytečnost informací. V dnešní době není tedy důležitá kvantita, ale kvalita přijímaných informací.

1.2 Komunikace

Hovořit tváří v tvář, vysílat televizní pořad, šířit informace prostřednictvím tisku, telefonu či internetu, to vše představuje komunikaci. Pojem komunikace nemá v literatuře jednotnou definici. Komunikace je základním nástrojem dorozumívání mezi lidmi, představuje jakousi více či méně uvědomovanou samozřejmost,

prostřednictvím které dochází k uspokojení řady našich potřeb. Dalo by se říci, že prostupuje všechny oblasti lidského života, protože nás provází už od narození v prostředí domácím, školním, volnočasovém i pracovním. Výstižnou definici tohoto termínu, která nám umožní představit si, co to komunikace vůbec znamená, můžeme interpretovat takto: „Komunikace je přenos informace pomocí znakového systému uskutečňovaný mezi lidmi přímo nebo pomocí technicko-organizačních prostředků.“ (MUSIL, 2010, s. 11)

Komunikace umožnila kooperaci lidí a dosáhla tak jejich sjednocení a vytvoření společenství dosahujících společných zájmů. Bez komunikace nemůže společnost existovat, komunikace je základem všech společenství. Vzájemná interakce a předávání informací mezi členy společenství je prvkem, který jednotlivá společenství tvoří. „Komunikace je podmínkou osobního vývoje a osobnostního růstu.“ (MUSIL, 2010, s. 17)

„Každá komunikace zahrnuje vysílatele – komunikátora a příjemce – komunikanta (recipienta) informace, dále pramen (zdroj) informace, který může a nemusí být totožný s vysílajícím, dále sdělení samotné a jeho (materiální) nosič – signál nebo kanál pro přenos informace. Příjemce může být v některých případech neznámý – rozhodující je záměr komunikátora vyslat sdělení, i kdyby konkrétní partner nebyl dostupný.“ (MUSIL, 2010, s. 14)

1.2.1 Druhy komunikace

Komunikaci lze třídit dle různých hledisek a znaků. Komunikace může být přímá mezi jednotlivými komunikujícími nebo nepřímá, uskutečněná prostřednictvím technicko-organizačních prostředků.

Komunikace verbální probíhá prostřednictvím znakového systému slovního, tedy jazyka a řeči. Do verbální komunikace patří i písmo. Komunikace prostřednictvím mimoslovních sdělení, jako jsou gesta, mimika apod., je nazývána komunikací neverbální. Do neverbální komunikace patří i vše co obsahuje mluvené slovo navíc oproti jeho

prostému zápisu, jako je tón hlasu, tempo, rytmus. (Musil, 2010) Neverbální komunikace je uskutečňována částečně podvědomě, stejně tak je i přijímána. Předává informace zejména o emocích. Neverbální komunikace nezahrnuje pouze řeč těla, ale i veškeré umění vyjma slovesného.

Další způsob dělení komunikace je podle zvoleného komunikačního kanálu, jímž komunikant vnímá znakový systém. Pro lidskou komunikaci jsou zvláště důležité dva kanály – vizuální a akustický.

1.3 Znakový systém

Znakovým systémem je často nazýván nejen jazyk ve smyslu řeči, ale i písmo, řeč hluchoněmých (znaková řeč), Morseova abeceda, kouřové signály, dopravní značky a notové písmo. (Musil, 2010)

1.4 Hromadné sdělovací prostředky (médiá)

Technicko-organizační prostředky, pomocí nichž se uskutečňuje nepřímá komunikace, se nazývají obecně (komunikační) média. Médium může být dopis, notový záznam, kouřový signál, telefon, televize, umělecké dílo atd. Původ slova najdeme v latině. Znamená prostředek, prostředníka, zprostředkujícího činitele. V běžné řeči se pod pojmem médium stále častěji rozumí hromadný sdělovací prostředek. (Musil, 2010)

Hromadné sdělovací prostředky lze v podstatě dělit na dva druhy:

- tištěné (knihy, vyhlášky, noviny, časopisy, plakáty, informační brožury, letáky atd.),
- elektronické (rozhlas, televize, video, internet).

2. VÝVOJ MEZILIDSKÉ KOMUNIKACE

„Vývoj lidské komunikace je spojen s objevováním stále nových způsobů komunikace od mimoslovní komunikace pomocí gest a mimiky přes ústní podání, obraz, písemný projev, tisk a rozhlas až k televizi a internetu. V naznačené řadě narůstá masový charakter komunikace.“ (MUSIL, 2007, s. 13)

Vývoj mezilidské komunikace se pokusili rozdělit Melvil DeFleur a Sandra J. Ball-Rokeach podle převažujícího způsobu komunikace v daném období do následujících epoch:

- epocha signálů,
- epocha mluvení a jazyka,
- epocha psaní,
- epocha tisku,
- epocha elektronické komunikace. (Jiráček, Köpplová, 2003)

Pozitivní změny ve schopnostech lidí si navzájem předávat informace měly velký vliv na vývoj myšlení, chování i kulturu.

2.1 Epocha signálů

Mohlo by se říci, že životní a kulturní stupeň determinuje komunikační úroveň. Prvopočátky lidské komunikace, kdy se lidé mezi sebou dorozumívali různými znameními a signály jsou srovnatelné s dorozumíváním zvířat. Jednalo se spíše o instinktivní chování jedinců. Komunikace byla na primitivní úrovni.

Podle Josefa Musila narůstal význam hlasových signálů, které byly nutné pro komunikaci ve skupině rozptýlené při akci v prostředí, kde nebyl možný vizuální kontakt. Šlo tedy o potřebu kooperace a bezpečnosti, což představovalo účinný vývojový faktor.

2.2 Epocha mluvení a jazyka

Pro vznik rozsáhlé civilizace a zvýšení životní úrovně bylo třeba řídit činnost jednotlivých členů, plánovat ji a analyzovat. K tomu bylo třeba vytvoření unikátního média, kterým se stal jazyk. Jazyk umožnil šíření znalostí a zkušeností. S tím vznikla i touha po poznání.

Běžně se řeč začala používat cca 35 000 let př. n. l. u kromaňonského člověka. Malby kromaňonského člověka by se daly považovat za první pokusy o uchování informací, tedy jakýsi předstupeň psaní. „Byl to důležitý mezník, protože na základě předávání tradice řeči začalo existovat a fungovat lidské společenství v dnešním (širokém) významu tohoto pojmu.“ (MUSIL, 2010, s. 29)

2.3 Epocha psaní

Písmo je možno charakterizovat jako prostředek pro přenos informací v čase a prostoru. Písmo vzniklo s potřebou lidí něco si poznamenávat. Umožňuje tedy uskladnění a přenos informace. Jeho vznik souvisí se vznikem společenské dělby práce.

Pro počátek vzniku písma lze označit dobu kolem roku 3 000 před naším letopočtem. Vzniká nezávisle na sobě v Egyptě, Indii, Mezopotámii, v předkolumbovské Americe. Vývoj písma prošel několika vývojovými etapami. První etapou bylo období písma piktografického. Obrázky byly nejdříve zaznamenány na kameny či stěny jeskyně. Tyto jeskynní malby zachycovaly výjevy, předměty či konkrétní situace. Konvencionalizované piktogramy, což byly menší obrázky, měly domluvený výklad či význam. Zaznamenávaly se tak informace potřebné pro obchod a zemědělství. S tímto se objevuje první přenosné médium, kterým byl kámen. Sumerové mezitím začali používat jinou techniku záznamu, která spočívala v rytí obrázků do destiček z měkkého jílu. Pro vytlačování specifických symbolů s konkrétním výrazem se začala používat tyčka ve tvaru klínu, později nazýváno jako

klínové písmo. Hliněné destičky s klínovým písmem se vypalovaly v ohni a staly se tak novým přenosným médiem. Druhou vývojovou fází bylo písmo pojmové (ideografické). Obrázek začal být spojován se samotným slovem, nikoli s konkrétním předmětem. Příkladem ideogramů jsou egyptské hieroglyfy. Vývoj plynule dospěl do třetí etapy písma slovního (fonografického), kdy došlo ke splynutí nejen se slovním významem slova, ale také s jeho zvukovou složkou. Víceslabičná slova byla zapisována znaky jednoslabičných slov, tím vzniklo písmo slabičné. Příkladem může být sumerský klínopis, babylonské klínové písmo nebo písmo indické a japonské. Písmové systémy dospěly k písmu hláskovému, které začalo užívat samostatné znaky pro jednotlivé hlásky. S tímto písmem již v současné době pracuje většina jazyků. Zhruba 1 700 let př. n. l. Sumerové dospěli k myšlence, která spočívala v tom, že jednotlivé symboly budou zastupovat určité zvuky – slabiky. Za necelé tisíciletí se objevilo skutečné hláskové písmo, kde jeden znak zastupuje vždy jednu souhlásku, později i samohlásku.

2.4 Epoque tisku

Zlomem byl kolem roku 1450¹ vynález *knihtisku* Johannese Gutenberga, zlatníka z Mohuče, který objevil princip odlévání jednotlivých liter z měkkého kovu do tvrdých matric. Před vynálezem knihtisku byly záznamy vytvářeny ručně. Reprodukční technické umění však bylo známo již před Gutenbergem, jednalo se ale o tisk s pomocí dřevěných desek. Umožněním výroby tisíce věrných kopií jedné knihy se snížila její cena a tak se kniha zpřístupnila širším vrstvám. Knihtisk se tak výrazně podepsal na rozvoji gramotnosti, díky zpřístupnění knih přibývalo lidí, kteří se učili číst a psát. Do jeho objevení ovládali čtení a psaní pouze kněží, učenci a písaři. Objevením knihtisku se stal tisk novým řemeslem a významným odvětvím obchodu. Mnohdy se o vynálezu knihtisku mluví jako o počátku novověku.

---

¹ Udávají se různá data.

2.5 Epocha elektronické komunikace

Za počátek epochy masové elektronické komunikace lze považovat začátek 20. století. Do této doby pro rychlé zprostředkování informací sloužily telegraf a telefon, které však mohlo využívat jen omezené množství lidí. Telegraf je možno označit za praotce elektronických médií.

Do elektronických hromadných sdělovacích prostředků patří rozhlas, televize a internet. Postupem času se tyto sdělovací prostředky díky rychlému využívání nových technických poznatků progresivně vyvíjely a rozšiřovaly a tím umožňovaly masový přenos informací.

„Zároveň se mění i model vzdělance od antického rétora přes vědce s knihou k expertovi s počítačovou databází. Není důvod domnívat se, že vývoj je ukončen.“ (MUSIL, 2010, s. 30)

3. VÝVOJ HROMADNÝCH SDĚLOVACÍCH PROSTŘEDKŮ

3.1 Tištěná média

Za hlavní představitele tištěných prostředků lze považovat knihu a noviny. Ke zrodu tištěných médií významnou měrou přispěl vynález knihtisku. Tištěná kniha stojí u zrodu historie moderních médií.

Písemná komunikace se během konce 12. a 13. století těšila stále větší oblibě. Lidé si vyměňovali dopisy, vznikaly obchodní knihy, obchodní spisy, nájemní a kupní smlouvy, kroniky. Přibývalo knih mimo zdi klášterů, rovněž na univerzitách a také plnily knihovny bohatých měšťanů a šlechticů. Knihy psali písaři a kopisté je rozmnožovali. Zajímavostí je, že je lidé četli nahlas², neboť čtení knih považovali za výsadu. Kromě vlivu církve na výběr vydaných knih se začaly objevovat první kritiky, které se podle Prokopa vyskytují ještě dnes. Předkládaným hlavním argumentem bylo tvrzení, že: „knihy nabízejí skutečnost pouze z druhé ruky.“ (PROKOP, 2005, s. 53) Tehdejší kantoři se ke knihám stavěli jako ke znehodnocení své práce, úsilí a profese jako takové.

Předchůdce knihy najdeme již v antických dobách, kdy byla opisována naučná či zábavná díla slavných autorů. V západním světě vymizela knižní kultura se zánikem římské říše, znovuoobnovení nastalo s rozvojem klášterů.

Na svém počátku byla tištěná média využívána především vybranou vzdělanou vrstvou obyvatelstva, ale velmi rychle se začaly zvláště noviny dostávat i mezi méně vzdělanou vrstvu. Vznik masového tisku měl pro tuto dobu velký vliv na zvýšení gramotnosti lidí. Hlavním úkolem novin bylo informovat. V současné době v sobě média zahrnují funkci informační, vzdělávací a zábavnou. Zábavná funkce médií přináší převážně zajímavosti ze společnosti, s tímto spojujeme zvláštní typ médií, kterým je bulvární tisk. Bulvární zprávy převážně obsahují

---

² „Číst potichu se začalo teprve od raného novověku.“ (PROKOP, 2005, s. 52)

laciné senzační novinky, založené na pochybnosti. V mnoha případech jde o informace neověřené, zkreslené či zcela smyšlené. Tyto zprávy jsou publikovány s jistým cílem prodat a vydělat.

Před vynálezem knihtisku se objevovaly jen psané noviny. Počátky lze nalézt již ve starém Římě (*Annales*, později *Acta*). Vynálezem knihtisku byly dány základy pro vydávání novin. Na rozšíření tisku mělo vliv zlepšení technologie, rozvoj gramotnosti, obchod, demokracie a veřejná poptávka, přičemž důležitá byla vzájemná shoda zmíněných faktorů.

Novinářství je bezpochyby významný společenský obor činnosti, který se podílel a neustále podílí na řadě společenských událostí, souvisejících zejména s rozvojem společnosti. Důležitá je kvalita veřejného života, spoluúčast lidí na rozhodování o distribuci moci, řešení věcí veřejných a veřejné komunikaci. Podílí se na socializaci jednotlivce a stává se mnohdy součástí politických procesů ve společnosti. Někdy umožňuje prostor pro diskusi a jindy sděluje více vůli politické moci.

Novinářství má největší spojitost s periodickým tiskem. Postupem času přibývala i další sekundární média jako je film, ale především rozhlas a televize. Vznikem periodického tisku se informace stala zbožím.

3.2 Elektronická média

Přenos informací na dálku je vyústěním touhy lidstva komunikovat na delší vzdálenost, než je vzdálenost vlastního hlasu. Přenášené informace musely být uzpůsobeny přenosu, tedy kódovány. Tento přenos kódovaných zpráv na větší vzdálenosti byl pojmenován *telegrafie*. Prvními způsoby telegrafie byly zvukové signály (bubny) a optická vizualizace (oheň, kouř, vlajky). Objevení elektřiny umožnilo přenos signálů po drátě. S pojmem elektromagnetický *telegraf* je neodlučně spojeno jméno Samuel F. B. Morse, který při návratu z cest

obdržel 14 dní starou zprávu o úmrtí své první ženy. Tato událost a rozhovory, které vedl v průběhu plavby na poštovní lodi „Sully“, o elektromagnetických objevech ho přiměly k sestavení „Záznamového elektromagnetického telegrafu“ a kódu z teček a čárek. Po sestrojení telefonu A. G. Bellem v roce 1876 začala být telegrafní síť nahrazována sítí telefonní. Tradičně mezi elektronická média patří rozhlasové a televizní vysílání. Rozhlas a televize vzešly z již existujících technologií: telefonu, telegrafu, pohyblivé i nehybné fotografie a nahrávání zvuku. Do elektronických médií také patří internet, telefon, video, CD, DVD atd.

3.2.1 Rozhlas

Skotský fyzik James Clerk Maxwell svými výpočty zjistil existenci elektromagnetických vln, jejich totožnost se světelnými vlnami a tím dospěl k tomu, že se šíří stejnou rychlostí jako světlo. Platnost jeho rovnic prokázal až po jeho smrti Heinrich Rudolf Hertz. Maxwellovy teorie v letech 1886 – 1889 aplikoval na tvorbu a příjem rádiových vln. Jeho experimenty, které prokázaly existenci elektromagnetických vln, vedly k vývoji rozhlasu, televize a radaru.

V roce 1894 anglický fyzik sir Oliver Joseph Lodge vynalezl *koherer*, skleněnou trubici obsahující kovové piliny, které lze magnetizovat a tím se shlukují při průchodu rádiových vln. Karl Ferdinand Braun vynalezl krystalový přijímač, který tvořil základ původních krystalových bezdrátových rádiových přijímačů. První přenos hlasu rádiem uskutečnil v USA Reginald Fessenden (1902).

Oproti tištěným médiím představuje rozhlasové vysílání schopnost přímého sledování, záznamu a přenosu události v tutéž chvíli, ve které se odehrává. Výhodou je i větší variabilita při sestavování programu.

Rozhlas lze označit jako telekomunikační zařízení pro jednosměrný přenos zvuku na dálku.

3.2.2 Televize

Vzniku televize předchází objevení chemického prvku *selenu* švédských chemikem J. J. Berzelieusem. Tento prvek umožňuje přeměnu světelné energie v elektrickou. Televize je dcerou telegrafu, telefonu a rádia. Předchůdcem elektronické televize byla televize mechanická, vynález spirálově děrovaného rotujícího kotouče německého inženýra polského původu Paula Gottlieba Nipkowa z roku 1883, který naplnil principy pro přenos pohyblivého obrázku na dálku skotského hodináře Alexandra Baina z roku 1843. Nipkowův kotouč rozkládal obraz na řádky složené z jednotlivých bodů obrazu.

Slovo televize bylo poprvé použito v roce 1900 na pařížské výstavě Expo. V jejím rámci ho na Mezinárodním kongresu o elektřině pronesl Constantin Perskyi. Název pochází ze dvou slov, z řeckého „*tele*“, jež znamená daleko a z latinského „*visio*“ což je vidět.

Nipkowův projekt elektronického teleskopu, který v roce 1884 donesl na berlínský patentní úřad, byl zapsán slovy: „Zde popsáný přístroj má za účel učinit objekt, nalézající se na místě A, viditelný v libovolném místě B“. (ŠTOLL, 2011, s. 26) Sám Nipkow svůj technický vynález na principech mechanického převodu obrazu na světelné body pomocí rotujícího kotouče nikdy nerealizoval.

Koncem devatenáctého století byly učiněny objevy, které přinesly nový rozmach televize. Byla to např. *fotonka*, která nahradila selenové fotoelektrické články, Popovův a Marconiho objev *bezdrátové radiotelefonie*, který umožnil přenos televizních signálů na větší vzdálenost, Flemingova *elektronka* a také *katodová trubice*. Začaly vznikat první televizní soustavy. Dospělo se k názoru, že mechanický způsob rozkládání obrazu není tak úspěšný a budoucnost byla viděna v uplatnění elektronických systémů.

Katodový oscilograf, sestavený roku 1897 Ferdinandem Braunem, byl předchůdcem dalšího významného vynálezu v historii televize. Tím byla snímací elektronka Kosmy Zworykina, nazvaná *ikonoskop*, kterou

představil světu v roce 1923. Pokusy elektronické televizní soustavy však nebyly moc úspěšné.

Nápadem s *Nipkowovým kotoučem* se rovněž inspiroval Skot John Logie Baird, který sestavil ze součástek, které sháněl po vetešnictvích, první přístroj pro rozklad obrazu pomocí kotouče. Roku 1924 touto aparaturou přenesl obraz maltézského kříže z jedné místnosti do druhé. V roce 1925 založil první televizní společnost *Television Limited* a o rok později předvedl svou první mechanickou televizi. Zworykin začal pracovat na zdokonalování svého ikonoskopu. Od roku 1935 získává převahu elektronický princip televize, který se vyznačuje vyšší přenosovou rychlostí.

3.2.3 Internet

„Dobrou stránkou internetu je obrovské množství informací; jeho špatnou stránkou je obrovské množství informací“. (MUSIL, 2010, s. 59)

Podle Josefa Musila je pozice internetu v jistém ohledu rozporná, jelikož někteří odborníci stále odmítají jeho zařazení mezi hromadné sdělovací prostředky. Důvodem je to, že internet kromě šíření informací má i celou řadu dalších funkcí, kterými klasické hromadné sdělovací prostředky nedisponují. Myslí se především interaktivita, kdy v poslední době dochází k určitému utlumení rozdílu mezi komunikantem a recipientem. (Musil, 2010)

Internet je nesporným fenoménem dnešní doby a prakticky propojil celý svět. Od samého počátku je jeho princip a tím i úspěch postaven na obrovském množství poskytovaných informací, jejich okamžité dostupnosti a na možnosti vzájemného sdílení vědomostí.

Internet je celosvětová počítačová síť umožňující výměnu digitálních informací ve světovém měřítku. Na svém počátku byl nekomerčním prostředkem pro výměnu informací v akademickém prostředí a později pro komunikaci a sdílení dat pro vojenské účely.

První síť *ARPANET* se čtyřmi uzly byla odzkoušena roku 1969. Anglický počítačový odborník Timothy Berners-Lee vymyslel pro

potřebu laboratoří *CERNu* v roce 1989 nový způsob komunikace – tzv. *hypertextové dokumenty*. Díky jednoduchému ovládní se rychle rozšířil i mimo *CERN*. Tento programový komplet byl nazván web – pavučina a v dnešní podobě *World Wide Web* (celosvětová pavučina) je nedílnou součástí internetu. V roce 1992 se objevily první grafické prohlížeče.

V současné době představuje internet v největší míře svobodné médium, které není vlastněno ani provozováno komerčními či vládními organizacemi.

Jako nástroj komunikace v sobě internet kombinuje dosah typický pro masová média spolu s množstvím individuálního přizpůsobení sdělení a vytvoření hromadného dialogu.

Internet dal prostor pro volnou prezentaci myšlenek. Rozvoj internetu a jeho schopnosti vytvořily revolučním způsobem nové možnosti v obecném přístupu k informacím. Dochází také k značnému nárůstu počtu autorů volně publikujících své názory či postoje.

Dnes lze prakticky kdykoli a kdekoli na světě, díky počítačovým sítím, mít přístup k informacím.

4. PŘÍNOSY, FUNKCE A RIZIKA MÉDIÍ

Existuje řada pohledů různých autorů na stanovení jednotlivých funkcí médií. Z pohledu uspokojování potřeb na základě obsahu a někdy i žánrových znaků můžeme vymezit tři základní funkce médií: informační, zábavné a komerční.

Informační funkce médií představují zprávy, reportáže, interview apod. Různě zpracované informace o aktuálních událostech jsou založené na faktu. Podle obsahu a způsobu zpracování informace můžeme rozlišit řadu typů informační funkce jako je zpravodajství, publicistika, popularizace vědy, vzdělávací články a pořady a další.

Zábavné funkce nabízející napětí, pobavení či rozptýlení, zahrnují hudbu, sportovní přenosy, literární formy, kreslené vtipy atp.

Komerční funkce mají jasně definované cíle v zajištění finančních prostředků nezbytných pro provoz médií a eventuálně i k dosažení zisku. Hlavním zdrojem dosažení komerční funkce médií je reklama, dále sponzoring a teleshopping.

Hromadné sdělovací prostředky mají řadu celospolečenských přínosů. Média umožnila zpřístupnění aktuálních informací, kultury a zábavy širokým vrstvám obyvatel. Přinesla bezprostřední poznání osob veřejného života a atmosféry závažných událostí. Dalším přínosem je homogenizace společnosti na regionální, národní a mezinárodní úrovni. Přínosem médií je rovněž možnost okamžitého rozšíření závažné (poplachové) zprávy.

Z činnosti médií vyplývají kromě přínosů také rizika, která se jednotlivci i společnost snaží co nejvíce minimalizovat. Na straně médií je to pomocí autoregulace, odpovědnosti novinářů a médií a regulace vysílání. Na straně recipientů se jedná o mediální výchovu a správné používání médií. Za hlavní typy mediálních rizik lze stanovit působení médií na nedospělou část populace, tedy děti a mládež a politického působení médií, které představuje zejména rizika vyplývající ze zneužívání médií vedoucí k manipulaci veřejného mínění.

PRAKTICKÁ ČÁST

5. VÝVOJ HROMADNÝCH SDĚLOVACÍCH PROSTŘEDKŮ V ČESKÝCH ZEMÍCH

5.1 Tištěná média

K významným mezníkům etapy vývoje tištěných sdělovacích prostředků patří vznik a rozvoj písma. Od 10. století se v českých zemích začalo prosazovat písmo latinské (umožňovalo mimo jiné i rozvoj abecedy), a to mělo zásadní význam na rozvoj zprvu psaných a později i tištěných prvních forem sdělovacích prostředků (od letáků a církevních odpustků až po noviny).

Od 11. století nabýval na významu rychle se rozvíjející obchod. Přispěl k tomu hlavně rozvoj řemesel ve stále se zvětšujících celcích, v městech. Vznikala potřeba vzájemné informovanosti např. o cenách, daních apod., nejen mezi vládci určitých dominií, ale i mezi samotnými řemeslnickými cechy. K tomuto účelu začaly sloužit neveřejné zpravodajské korespondenční listy. Tyto listy se ručně opisovaly a mezi jednotlivými městy byly předávány obchodními posly. Podle D. Prokopa se jednalo „o první informační systémy“. Stále však se nedá hovořit o masových médiích.

První tištěná kniha na našem území v českém jazyce je *Kronika Trojanská* z roku 1468 vytištěná neznámým tiskařem. Jedná se o překlad latinského díla Quidona de Columna ze 13. století.

Patrně prvním zpravodajským projevem, ještě ručně psaným, byl titul s názvem *Noviny léta Božieho* (r. 1495). Podle místa nálezu je nazýváme „*Jindřichohradecké noviny*“. (Verner, 2010)

Podstatným prvkem ve vývoji a rozvoji tištěných sdělovacích prostředků byl vynález knihtisku. Za první tištěné zpravodajství po vynálezu knihtisku jsou považovány novinové letáky z 16. století, které vycházely nepravidelně. Byly to zpravidla letáky reportážního

charakteru s různou tematikou, jako je válečná, náboženská, cestopisná, politická nebo letáky s příběhy.

U komerčních novin 17. století se jednalo o kompilaci sestavenou jednou osobou – tiskař a zároveň vydavatel. Oficiální noviny vydávané panovníkem či vládou měly v podstatě stejné vlastnosti, ale vždy se v nich výrazně uplatňoval tón autority – byly nástrojem sloužícím zájmu státu.

Pozdější vývoj novin poznamenává řada střetů, úspěchů a neúspěchů v boji za svobodu a interpretuje souvislou historii ekonomického a technologického rozvoje.

5.1.1 Počátky česky psaného periodického tisku

Tvůrcem českého označení žurnalisty se stal Jan Amos Komenský ve své knize *Labyrint světa a ráj srdce* z roku 1623, která obsahuje dvanáctou kapitolu „*Poutník mezi novináře trefil*“. (Verner, 2010)

První česky psané noviny, nazvané podle titulního listu *Český Postilión neboližto Noviny české*, začal vydávat knihtiskař a nakladatel Karel František Rosenmüller v roce 1719. Jednotlivá čísla se nazývala podle dnů, ve kterých se vydávala: *Outerní (Sobotní) pražské poštovské noviny z rozličných zemí a krajin přicházející*. Vlastní rozvoj českého novinářství je však spjat až s rokem 1789 a se jménem Václav Matěj Kramerius. Mladý vzdělanec po neshodách se svým zaměstnavatelem J. F. Schönfeldem, zakládá vlastní podnikání a vydává *Krameriusovy c. k. pražské poštovské noviny*. Noviny sloužily hlavně na obranu českého jazyka a vlastenectví. Jejich obliba, k nelibosti šlechty, stoupala a jejich náklad se vyšplhal až na 1 500 výtisků. Později na protest Schönfelda, který poukazoval na to, že užívat v názvu slova „poštovské“ má on, musel Kramerius změnit název na *Krameriusovy c. k. vlastenecké noviny*. K novinám přidává přílohu *Závěsek* a zavádí čtenářskou rubriku *Hlasy čtenářů*. Nejen díky kvalitě jazyka a živému obsahu svých novin je V. M. Kramerius považován za

zakladatele českého novinářství. Vydávání česky psaných novin je spjato s rozvojem českého národního vědomí. Účel pro osvětu širších vrstev plnily vedle brožurek i časopisy, zprvu překládané z německých vzorů. Příkladem byl *Učitel lidu* podle německé předlohy *Der Volkslehrer* a *Český lidumil* podle *Der Volksfreund*. Od roku 1834 redigoval Josef Kajetán Tyl národní zábavník s názvem *Květy české* a od roku 1835 *Květy*. České politické zpravodajství představují *Pražské noviny*, které vydával Josef Linda. Svůj novinářský um v nich jako redaktor předvedl Karel Havlíček Borovský v letech 1846 – 1848. V letech 1834 – 1849 v *Pražských novinách* vycházel přílohou přední beletristický, naučný, kritický a informativní týdeník redigovaný F. L. Čelakovským, J. N. Štěpánkem a K. Havlíčkem.

František Hrubeš vydává v letech 1841 – 1847 pro pobavení čtenáře první humoristický časopis *Paleček, milovník žertu a pravdy*.

5.1.2 Období národního obrození

Rozvoji novinářství v zemích habsburské monarchie napomohlo zrušení cenzury císařským patentem 15. 3. 1848. Česká média získala značnou volnost a v Čechách nastupuje bouřlivá etapa novinářského rozvoje, která se soustřeďuje do politického centra Prahy. Tisk už nepředstavoval jen vyjádření národních a vlasteneckých postojů, ale umožnil diferenciaci jednotlivých směrů politického uvažování české společnosti. Vlivem revolučních událostí je vhodné rozdělit tisk na liberálně národní, radikální (radikálně demokratický) a konzervativní. V liberálně národním politickém směru působil F. Palacký, F. A. Brauner, F. L. Rieger a také K. H. Borovský, který redigoval a založil *Národní noviny* a kutnohorského *Slovana*. Karel Havlíček Borovský svým jedinečným jazykovým uměním a obhajobou svého politického přesvědčení dokázal přesvědčit a změnit názory svých čtenářů. Položil základy moderní politické žurnalistiky. Josef Kajetán Tyl se v titulech *Pražský posel* (1848) a *Sedlské noviny* (1849) věnoval tradiční jazykovou formou méně vzdělaným, zejména venkovským čtenářům.

V radikálním duchu publikovali Karel Sladkovský, Karel Sabina, Josef Václav Fryč aj. Z novin a časopisů lze jmenovat *Pražský večerní list*, *Noviny Lípy slovanské* a *Občanské noviny*. Radikálové a liberálové se shodovali v národních otázkách, nerozuměli si však ve věci politické taktiky a v sociálních otázkách. V konzervativním duchu politiky české aristokracie a měšťanské tzv. střední strany vycházel *Vídeňský deník*, který byl založen proti *Slovanu*. Pro katolíky vycházely časopisy *Občan* a *Blahosvět*. Karel Jaromír Erben, který se v roce 1851 stal archivářem města Prahy, krátce redigoval i *Pražské noviny* (1848 – 1849), které četlo konzervativní měšťanstvo.

5.1.3 Padesátá léta 19. století

Dne 12. června 1848 došlo k zákroku vojsk na sbratřovací mši na pražském Koňském trhu. Tento zákrok byl impulsem pro povstání, které potlačila vojska generála Windischgrätze. Následně byl vyhlášen stav obležení Prahy. Po násilném přerušení Kroměřížského sněmu nastal úpadek žurnalistiky. Vydána byla tzv. okrojovaná ústava. V letech 1849 a 1850 byly vydány tiskové patenty, v roce 1851 zaveden systém výstrah a 27. 5. 1852 vyšel v platnost nový tiskový zákon. Za doby Bachova absolutismu mohly vycházet jen některé tituly jako *Lumír*, *Kodymovy Hospodářské noviny*, *Šimáčkův Posel z Prahy* a také *Vilímkův* neperiodický časopis *Humoristické listy*. Tato doba přinesla zejména vnitřní názorové rozrůznění podle politických postojů. Žurnalistika se stávala projevem politického smýšlení.

5.1.4 Období 1860 – 1896

Po pádu Bachova absolutismu a vzniku dualistického státního uspořádání Rakousko-Uherska v roce 1867 vyšly snahy české politiky, vlivem chybně zvolené taktiky pasivní rezistence, naprázdno. Žurnalistika se však plně rozvíjela v reálný nástroj politické komunikace. V roce 1862 došlo k základní úpravě tiskového zákona, byl zaveden právní vztah, zrušen systém výstrah a policejních koncesí. Postupně se

rušila omezující pravidla tisku (inzertní daň, novinářská kauce, novinový kolek). Od roku 1869, kdy byly zavedeny tiskové porotní soudy, rozhodovali při následné cenzuře úředníci státního zastupitelství namísto policie. Nastal rozvoj lokálního a regionálního tisku. Mezi nově založené venkovské listy patřily *Boleslavan* (Mladá Boleslav), *Hlas z Litomyšle*, *Jičínský obzor* či *Orlice* (Hradec Králové). Ve struktuře tisku se projevovala různá politická orientace, která členila tisk na liberální, konzervativní, dělnický a socialistický tisk. Bylo to období uvědomování vlastní identity. Důležitým znakem se stalo stranické novinářství.

Prvním českým politickým listem liberálně orientovaným byl *Čas* (1860). Mladočesky zaměřené byly *Národní listy* (1861), ty se o čtyři roky po svém vzniku sloučily s demokratickým *Hlasem* (1862). Staročeskou politiku představovaly deníky *Národ* (1863 – 1866), *Národní pokrok* (1867 – 1868), *Pokrok* (1869 – 1886) a *Hlas národa* (1886 – 1918). *Národní listy* pod vedením Juliuse Grégra představovaly nejvýznamnější liberálně orientovaný tisk tohoto období a lze je považovat za nejvlivnější politické české médium šedesátých až devadesátých let 19. století. V redakci působila elita českých novinářů a spisovatelů jako Karel Sladkovský, Karel Tůma, Vítězslav Hálek a další. Proslulé byly i díky kvalitním fejetonům Jana Nerudy.

V deníku *Národ* na jaře roku 1864 publikoval František Palacký sérii článků, ve kterých zdůvodňoval program federalizace Rakouska a varoval před dualismem. Palackého programové vyhlášení české buržoazie vyšlo pod názvem *Idea státu rakouského* („Byli jsme před Rakouskem a budeme i po něm!“).

Konzervativně zaměřený tisk se soustřeďoval na politiku české historické šlechty usilující o restituci českého státního práva a na názory vysokého katolického kléru. Ty obhajoval německy psaný federalistický časopis *Vaterland* (1860 – 1894), který byl vydáván ve Vídni. Katolické časopisectví se snažilo agitovat proti postupu liberalismu, demokratismu a socialismu v monarchii. Kněz Tomáš Škrle

usiloval o reformu katolických periodik a tiskové taktiky tváří v tvář sílícímu zájmu čtenářů o liberální tisk. Škrle byl duší vydavatelského družstva *Vlast* (1884) a stejnojmenného časopisu. Významným katolickým listem se stal týdeník *Čech* (1869 – 1937), který se v roce 1877 jako první český katolický list stal českým standardním politickým deníkem. (Blodigová a kol., 2002)

První časopis určený pro dělnictvo, jehož počet stále vzrůstal, byl založen v Praze již v roce 1848 Františkem Cyrilem Kampelíkem a byl vydán pod názvem *Hlásník*. V roce 1867 začal vycházet čtrnáctideník Františka Ladislava Chlebodára *Dělník*. Z dalších titulů, které se zabývaly dělnickou otázkou, lze jmenovat *Oul* (1868 – 1869), *Český dělník* (1869) a *Dělnické listy* (1872 – 1884). *Dělnické listy* byly zprvu listem mladočechů, poté socialistů (Ladislav Zápotocký, Josef Boleslav Pecka), pak opět propagovaly mladočeskou orientaci a od roku 1878 je znovu ovládl Josef Boleslav Pecka. První politický časopis sociálních demokratů pro pracující lid nesl titul *Budoucnost* (1874 – 1882).

Významným krokem v emancipaci novináře byl vznik *Spolku českých žurnalistů* v roce 1877. (Blodigová a kol., 2002)

5.1.5 Tisk od 90. let 19. století do roku 1914

Rozhodujícím faktorem českého novinářství byl především technologický vývoj. Charakteristickým rysem byla možnost vytvářet novinářská sdělení v mnohačetných kopiích a jejich distribuce stále se rozšiřujícímu počtu potenciálních uživatelů. Pořizovací náklady však rostly. Vynález rotačního tisku umožnil masový tisk. První rotačka v Praze (1876) otiskla 10 000 archů za hodinu. Pořizovací hodnota rotaček však byla vysoká. Nastal i významný rozvoj pošty, telegrafu a telefonu. V roce 1889 proběhlo první telefonní spojení mezi Prahou a Vídní.

Toto období nepředstavovalo pro novináře pouze výrobní a komunikační inovace. Došlo k přizpůsobení obsahu a formy titulů potřebám a vkusu širokých vrstev. Objevila se i snaha o intelektualizaci

české žurnalistiky. Pokoušel se o to Herberův *Čas* (1886 – 1915), který se věnoval veřejným otázkám. V tomto listě působila skupina kolem Tomáše Garrigua Masaryka a Karla Kramáře, která usilovala o modernizaci staročechů. Veřejným otázkám se věnoval list *Naše doba* (1893 – 1949).

Deník určený pro venkovské obyvatelstvo s názvem *Venkov* (1906) se stal ústředním orgánem Agrární strany, která o rok později uspěla ve volbách pro zdůrazňování jednoty české vesnice.

Jako samostatnou skupinu označenou jako tisk na periferii lze přiřadit žurnalistiku anarchistickou, exilovou nebo krajanskou. Posílila se vůle a zvýšilo se i volání po institucionalizovaném vzdělávání novinářů. Vznikala řada českých novinářských spolků. V roce 1913 vydal Karel Hoch knížku *Noviny*, kde nastínil poválečný rozvoj vědy o novinářství a nástup systematického vzdělávání novinářů. (Blodigová a kol., 2002)

5.1.6 První světová válka a meziválečné období české žurnalistiky

Zkušenost z naprostého podřízení zájmu státu, dosud nezažitou, přinesla českému novinářství první světová válka. Poprvé se objevuje moderní válečná propaganda. Na začátku první světové války byla vydána řada opatření. Cenzura se týkala převážně sociálně demokratického a národně socialistického tisku. Noviny dostávaly loajálně upravené články k postoji habsburské monarchie (*Venkov*), které se musely vydávat jako redakční. Ze zahraničí přicházely zkreslené zprávy prostřednictvím Wolfovy tiskové kanceláře. Dne 28. října 1918, ve stejný den jako vznikla Československá republika, byla založena Československá tisková kancelář, která byla napojena na světové zpravodajské agentury a byla ve vlastnictví státu. Stala se novým zdrojem žurnalistických informací. Období první republiky znamenalo pro tisk podmínky demokratického státu, kdy byla zaručena svoboda slova a tisku. Po vzniku samostatného státu došlo k vydávání nových celostátních listů jako *Tribuna*, *Lidové listy*, *Rudé právo*, ale

také regionálních listů a celé řady časopisů. Posiluje se sepjetí žurnalistiky se stranickou politikou. Vedle stranického tisku se dařilo i tisku bez stranické patronace, jakým byly *Lidové noviny*, které usilovaly o nezávislost a nadstranickost a měly značný politický vliv na mínění veřejnosti. Předními tvůrci Lidových novin byli šéfredaktoři Arnošt Heinrich, Karel Klíma, Eduard Bass, Karel Čapek, Rudolf Těsnohlídek a Karel Poláček. Patrnou inovací bylo, kromě nástupu bulvárního tisku (*Polední list* a *Telegraf*), působení velkých tiskových koncernů jako *Melantrich*, *Novina* a *Tempo*, které vznikaly po vzoru západoevropských společností.

Novinářskou činnost ovlivňoval i zákon č. 50/1923 „Na ochranu republiky“, který stanovoval odpovědnost za uveřejněný obsah příslušnému redaktorovi.

Vynikala řada výrazných osobností, jakou byl bezesporu Karel Čapek, který v roce 1927 vydal satirickou prózu zesměšňující praktiky novinařiny *Skandální aféra Josefa Holouška*, a v roce 1930 vyšly *Podivuhodné sny redaktora Koubka* na stejné téma. Dalšími osobnostmi této doby byli Milena Jesenská, Ferdinand Peroutka a Julius Fučík. V roce 1928 se otevírají první pravidelné novinářské kurzy. (Blodigová a kol., 2002)

5.1.7 Tisk v období 1938 - 1945

Období tzv. druhé republiky a Protektorátu Čechy a Morava představuje těžké a trpké období jak řadou obětí, tak kompromisy. Za nacistické nadvlády bylo pozastaveno vydávání řady politických novin. V této době byla zastavena činnost tradičních politických stran, namísto nich byly utvořeny dvě náhradní: Strana národní jednoty a Národní strana práce. Došlo k propuštění mnoha novinářů. V období mezi podepsáním mnichovské dohody v září 1938 a vyhlášením Protektorátu Čechy a Morava řada novinářů emigrovala. Regulační roli splňovalo Ústředí tiskové dozorcí služby. Kromě legálního tisku vznikl snahou odbojových skupin o morální podporu obyvatelstva tisk ilegální, např.

graficky zajímavý časopis *V boj!* Komunisté vydávali *Rudé právo*. Specifické tituly vycházely i v koncentračních táborech. Distribuce ilegálního tisku představovala značné riziko. Mnoho novinářů zahynulo v nacistických věznicích a koncentračních táborech, další byli mučeni a týráni.

5.1.8 Obnova novinářství v letech 1945 – 1948

Po osvobození v květnu 1945 docházelo k přeměně Československa v socialistickou společnost stalinského typu vedenou Komunistickou stranou Československa. Vydávání tisku mělo sloužit společnosti, jeho řízení se ujalo v květnu 1945 ministerstvo informací s Václavem Kopeckým v čele. Postupně během roku 1945 nastala obnova tisku, který za války nemohl legálně vycházet jako *Rudé právo*, *Právo lidu*, naopak zastaveny byly tituly, které vycházely za okupace (*Národní politika*, *Venkov*). Vznikaly i nové tituly jako *Mladá fronta*, *Práce*. *Lidové listy* se přeměnily na *Lidovou demokracii*, *České slovo* na *Svobodné slovo*. Na základě tzv. malého dekretu prezidenta republiky byla řada novinářů, kteří kolaborovali s nacisty během války, vyloučena z veřejného života. V těchto letech došlo k ustavení základního modelu totalitního způsobu řízení a regulaci médií.

5.1.9 Tisk od února 1948 do roku 1969

Veškerá sdělení médií byla vystavena důsledné kontrole. Za pomocí médií se měla naplňovat mobilizační a ideologická funkce. Média svým působením měla přispívat k budování socialismu. Typické pro tuto dobu bylo směšování zpravodajských a publicistických žánrů. Média odpovídala vedoucí politické síle, která pozastavila několik nepohodlných titulů a personálně obsadila redakce. Poštovní novinová služba kontrolovala distribuci tisku ze zahraničí.

Ve druhé polovině 60. let se neúspěšná ekonomická koncepce Antonína Novotného a vnitřní krize Ústředního výboru KSČ projevila i na veřejnosti. Události v období ledna až srpna 1968, nazývané

Pražské jaro, představují krátkou relativní liberalizaci veřejného života. Cenzura, která prakticky nefungovala už od dubna 1968, byla 26. června téhož roku zrušena. Dne 27. června 1968 vyšel manifest *Dva tisíce slov* ve čtyřech českých denících (*Literární listy, Práce, Zemědělské noviny a Mladá fronta*). Hlavním cílem autora Ludvíka Vaculíka i následných signatářů byla podpora reformních kroků KSČ. Výzva podporovala demokratizační proces v zemi. Dvacátého srpna 1968 v 17.00 hodin informoval anonym zpravodaje ČTK v Budapešti o půlnočním zahájení obsazování Československa. Po invazi armád pěti zemí Varšavské smlouvy vedení státu i KSČ vydalo protestní prohlášení. Budovy ČTK, televize, rozhlasu i redakce hlavních deníků byly obsazeny okupační armádou. Tištěná média vychází ilegálně i nadále.

5.1.10 Období normalizace 1969 – 1989

Cílem představitelů prosovětské moci byla rozsáhlá kontrola veřejného života. V Rudém právu vychází významný normalizační dokument pro novináře *Slovo do vlastních řad*. Na předsednictvu ÚV KSČ se jednalo o ovládnutí sdělovacích prostředků, o změně struktury tištěných médií a o personálních změnách řídicích funkcí všech sdělovacích prostředků. Periodika, která nezapadala do nově konstituovaného systému, byla zrušena. K jistému uvolnění došlo až v polovině 80. let v souvislosti s tzv. přestavbou.

Příslušníky inteligence včetně řady novinářů, kteří byli zbaveni svého povolání, vedla změna společenského života k disidentským aktivitám. Prvního ledna 1977 formulovala své požadavky na dodržování lidských a občanských práv ve svém *Prohlášení Charta 77*. Vycházela řada samizdatových periodik a vedle oficiálního tisku se otevíral i prostor pro opoziční tisk. Od roku 1987 vycházely samizdatové *Lidové noviny*. Vycházely samizdaty prezentující alternativní kulturu, jako časopis *Revolver Revue* a *Vokno*. Redaktory a autory samizdatů byli např. Václav Havel, Jiří Diensbier, Václav Benda a další.

Dlouhodobě působily i exilové časopisy jako revue *Svědectví* (Paříž) vydavatele Pavla Tigrida.

Normalizační vedení vynaložilo značné úsilí na socialistickou výchovu nových novinářů. Byla založena Fakulta žurnalistiky na Univerzitě Karlově.

V samotném Československu se spojilo dlouholeté úsilí Charty 77 a ostatních nespokojených občanů. To vedlo k demonstraci 17. listopadu 1989 zahajující sametovou revoluci, která vedla k pádu komunistického režimu a přeměně politického zřízení na demokratické principy. Téhož dne bylo vydáno zvláštní číslo *Lidových novin*, které obsahovalo redakční článek s přáním většiny obyvatel: „Opět se občané této země hlásí o slovo a žádají to nejpřirozenější ze svých občanských práv, právo být slyšen.“ *Lidové noviny* se staly symbolem demokratického tisku.

5.1.11 Období od roku 1989

Řada novin se transformovala (*Rudé právo* se změnilo na *Právo*). Některé noviny neobstály v tržní konkurenci a zanikly. Obnoveny byly dříve zrušené či zakázané tituly a byla zakládána zcela nová periodika, převážná většina jich však během několika let svoji činnost ukončila. Velká část periodik prošla jakousi spontánní privatizací, při které se periodika dostala často neprůhledným způsobem do soukromých rukou, převážně s německým kapitálem. Po roce 1989 nově vznikl bulvární tisk. Prvním bulvárem byl *Polední expres* (12. leden 1990), který se později spojil s úspěšnějším *Bleskem*.

5.2 Elektronická média

5.2.1 Rozhlas

František Kožík svého času prohlásil: „Rozhlas přichází do lidské intimity, ale mluví zároveň k miliónům“. Je to velice zajímavá charakteristika tohoto média odpovídající jeho době. (Ješutová a kol., 2003)

Slovo rozhlas vzniklo v roce 1924, poprvé je použil redaktor *Národních listů* J. D. Richard ve svém článku z 21. srpna téhož roku. Rozhlas sehrál významnou roli v rozvoji identity českého národa i nenárodnostních menšin v novodobé historii. Jako významná kulturní instituce se rozhlas zasloužil o šíření informací široké veřejnosti, vzdělání a osvěty.

5.2.1.1 *Rozhlasové vysílání*

Od první úvahy o pravidelném rozhlasovém vysílání k samotné realizaci uplynulo mnoho let a cesta k vytouženému cíli kladla spoustu překážek, ať už v podobě chybějící legislativy, pozvolně se rozjíždějící rozhlasové techniky či nedostatku finančních prostředků. V neposlední řadě v prvopočátku snaha o zavedení rozhlasového vysílání narážela na nedůvěru, obavy a až pohrdavé úsměvy ze strany veřejnosti.

Již před první světovou válkou proběhly v Československu první pokusy s radiotelegrafií a radiotelefoníí. V průběhu první světové války platil přísný zákaz s experimentováním s radiofonií. V důsledku přerušení telegrafního a telefonního vedení se tak Československo ocitá prakticky bez spojení se zahraničím. Poválečnou prioritou se tak stává vybudování komunikační sítě. Vzhledem k narušení a zastaralosti telefonní (kabelové) sítě se jako vhodné řešení nabízí bezdrátová telegrafie.

První poválečné radiofonické pokusy sloužily především k vysílání a příjmu depeší ministerstva zahraničí. První radiotelefonické spojení se uskutečnilo pomocí vojenského vysílače v roce 1919. Druhý pokus

byl uskutečněn na počest druhého výročí vzniku samostatné Československé republiky z Petřínské rozhledny v Praze. Hodinový pořad byl složený ze slova a hudby.

Nevojenská telegrafie byla převedena v roce 1920 pod správu ministerstva pošt a telegrafů a v listopadu téhož roku vzniká Úřad pro správu pošt, telegrafů a telefonů (pozdější ministerstvo).

Po výměně francouzské vysílačky za výkonnější, elektronkovou firmy Telefunken, která zvýšila výkon z původních 2,5 kW na 10 kW, se postupně rozšiřovalo spojení s dalšími stanicemi a bylo umožněno navázání kvalitního spojení s Paříží, Moskvou a Římem.

První hromadný poslech a zároveň třetí úspěšný pokus o radiofonní vysílání byl uskutečněn v roce 1922 při příležitosti Hospodářské výstavy Zemědělské jednoty Čsl., pořádané v Praze ve Stromovce. Byl velmi pozitivně přijat a posloužil tak jako dobrá propagace nového vynálezu.

„První obecnou právní normou byl zákon o telegrafech ze dne 23. března 1923, který stanovil, že provozování radiofonie je výsostným právem státu (státním monopolem).“ (JEŠUTOVÁ a kol., 2003, s. 11) Žadatelům z řad soukromých společností pak byla vydána koncese k vysílání, která podléhala přísné kontrole.

Na jaře roku 1923 byly vytvořeny potřebné základní podmínky. Vysílací stanice umístěná ve Kbelích v dřevěném domku s prostorem jen pro dva technické pracovníky zahájila 18. května ve 20:15 hodin pro veřejnost pravidelné rozhlasové vysílání na dlouhých vlnách. Bylo to po Velké Británii druhé pravidelné vysílání v Evropě. Jako provizorní studio posloužil skautský stan poblíž vysílací stanice. Průkopníky rozhlasového vysílání byli redaktor kulturní rubriky Národní politiky Miloš Čtrnáctý a podnikatel v oboru filmového průmyslu Ing. Eduard Svoboda. Jejich představa byla v rozšiřování hospodářských, meteorologických, sportovních a bursovních zpráv a hudba měla být jen doplňkem. Reakce tisku druhý den po zahájení rozhlasového vysílání nebyla nijak výrazná. Vysílání bylo vnímáno především jako atrakce

a technická novinka, aniž by si někdo uvědomoval jeho společenské důsledky. Sedmého června téhož roku vznikla společnost *Radiojournal, společnost s.r.o.* Název vznikl podle názvů dvou hlavních podílníků – Radioslavie, společností pro výrobu a dovoz přijímacích aparátů, a žurnalistů.

Československá republika se po první světové válce pomalu ale dynamicky rozvíjela. Značný význam pro vznik rozhlasového vysílání byl rozvoj elektrotechnického průmyslu a elektrifikace země. K elektrifikaci venkova, oproti městům, docházelo pozvolněji. Pravidelné rozhlasové vysílání dalo podnět pro rychlý rozvoj radioprůmyslu. Po překonání první poválečné recese nastala etapa stability a ekonomické konjunktury, která měla pozitivní vliv na vývoj rozhlasového vysílání. Příznivý vývoj a stabilizace vnitřních i zahraničních politických vztahů ovlivnily i sféru kulturní, vzdělávací a celkovou osvětu obyvatelstva. Stát podporoval rozvoj úrovně vzdělanosti mládeže. Prvního září 1925 bylo zahájeno pravidelné vysílání pro děti, kde pod pseudonymem strýček Václav vystupoval redaktor dětské rubriky v Národní politice Jan Vavřík. Úspěch vysílání pro tuto specifickou skupinu vedl k zavedení školního rozhlasu. (Ješutová a kol., 2003)

5.2.1.2 Počátky rozhlasové reportáže

První přímý sportovní přenos se uskutečnil za velmi primitivních podmínek 2. srpna 1924. Šlo o přenos boxerského utkání mezi českým reprezentantem Františkem Růžičkou a americkým boxerem Rocky Knightem. Role sportovního tlumočnicka se zhostil Jiří Hojer, který podával informace o zápasu prostřednictvím telefonní budky nacházející se v blízkosti ringu. Zprvu byla jeho slova zapisována a předávána Adolfu Dobrovolnému ke čtení, ten však byl přesvědčen, že dochází ke zkreslení informací, proto si převzal sluchátko a bez mezičlánku začal reprodukovat Hojerova slova. Z jeho úst tak zazněla první sportovní reportáž popisující aktuální vývoj zápasu, dramaticky

a bezprostředně jako očitě svědectví. Tato událost se zapsala jako první uskutečněná sportovní reportáž v Evropě a otevřela tak nové možnosti.

Průkopníkem rozhlasové sportovní reportáže se stal Radiojournal až díky Josefu Lauferovi, který se zhostil úkolu reportéra zcela náhodou při fotbalovém utkání pražské Slávie a maďarské Hungarie 3. října 1926 v Praze na Letné. Josef Laufer s využitím svých zkušeností v oblasti fotbalu a hokeje se této role zhostil zcela mistrovsky a u posluchačů se tak shledal s příznivými ohlasy.

V době, kdy se v sousedních státech o něčem podobném zatím jen uvažovalo, se 12. února 1925 jako významná událost do historie rozhlasu zapsal první divadelní přenos celého představení Smetanovy opery *Dvě vdovy* z Národního divadla. Na tehdejší technické možnosti byl tento přenos opravdu náročným technickým úkolem a jeho uskutečnění bylo událostí vsutku zázračnou. Rozhlas zde poprvé převedl zvukový obraz vzdálených dějů a událostí. Chyběla však aktivní složka přenosu v podobě reportéra, který by jako očitý svědek celou událost posluchači více přiblížil.

Přímými přenosy, což dosud nenabídlo žádné jiné médium, přinesl rozhlas zprostředkování zážitku a umožnil tak posluchači stát se spoluúčastníkem důležité či zajímavé události již v jejím průběhu.

Rozhlas zaujal váženou pozici a to i díky koncepci průkopníků, kteří i přes finanční nesnáze nesklouzli k laciné komerci. Pozvolna tak začal být vnímán jako významný prostředek masového působení. (Ješutová a kol., 2003)

5.2.1.3 První český vysílač

Počátky pravidelného vysílání byly uskutečňovány za opravdu těžkých a svízelných podmínek, kdy dřevěná stanice disponovala jen nejnужnějším prostorem pro technické pracovníky. Programoví pracovníci a účinkující se dělili o provizorní skautský stan nedaleko, který se tak stal prvním studiem českého rozhlasu. V únoru roku 1925

došlo k převzetí stávajících funkcí Kbelské vysílací stanice vysílací stanicí ve Strašnicích, která již byla budována pro potřeby rozhlasu. Kanceláře společnosti Radiojournalu spolu s laboratoří a prodejní místností byly přestěhovány do dostavěné budovy Poštovní nákupny na tehdejší Fochově (dnešní Vinohradské) třídě č. 58. Z již moderně vybaveného studia na Vinohradské třídě zahájil rozhlas vysílání 2. prosince 1924, to bylo však brzy z důvodu náročnějších technických požadavků nově vybudovaného vysílače ve Strašnicích přesunuto do nových prostornějších prostor do budovy nakladatelství Orbis na Fochově třídě č. 62. (Ješutová a kol., 2003)

5.2.1.4 Třicátá léta v rozhlase

Ve třicátých letech zasáhla republiku světová hospodářská krize. Lehký průmysl se téměř zhroutil. Nezaměstnanost se pohybovala kolem milionové hranice. Rozhlas byl v té době kvalitní a úctyhodný podnik. V roce 1933 oznamuje předseda Radiojournalu novinářům přihlášení rozhlasu ke státnímu zájmu. Do té doby rozhlas preferoval osvětovou a umělecko-výchovnou funkci. Dochází k politizaci celé kulturní fronty. V roce 1938 byl Radiojournal označen jako podnik důležitý pro obranu státu. Došlo k faktickému zestátnění společnosti Radiojournal. Vláda si v rozhlase zajistila rozhodující vliv v oblasti programové i personální.

Pod agrárním vlivem předsedy vlády a zpravodajství ČTK začalo v rozhlase převládat zemědělské vysílání oproti dělnickému rozhlasu či vysílání pro průmysl, obchod a živnost.

Navzdory okolnostem stoupá produktivita programové práce, vysílají se besedy účastníků ze třech studií a tří stanic, vznikají reportáže z důlního provozu. Uskutečňuje se přenos přes oceán, realizuje se i kombinovaná reportáž z terénu a ze studia a začínají se vysílat i původní rozhlasové hry.

Poslechovost se i za nepříznivé ekonomické situace zvyšuje. Zlepšuje se technika i pokrytí republiky signálem. Pestrá nabídka programu, která nabízela všechny žánry od naučných pořadů

a sportovních reportáží přes vážnou hudbu po kabaret, rozšiřovala počet posluchačů. V roce 1937 získal Radiojournal miliontého koncesionáře. Zvyšující se nezaměstnaností se ovšem růst zpomalil a objevily se případy odhlašování koncesí.

Rozhlasové stanice opouštějí provizorní a přechodná studia a mění je za trvalé prostory pro správní, redakční, technickou i programově tvůrčí činnost. Třicátá léta znamenala pro rozhlasové vysílání realizaci přechodu od reprodukce k produkci. V těchto letech nejvýrazněji zaznamenala programová stránka vývoj záznamové techniky. Společnost Radiojournal se rozrůstala a nabývala na významu a ve třicátých letech už byla tedy vnímána se značným respektem. (Ješutová a kol., 2003)

5.2.1.5 Využívání záznamu

Značný vliv na vysílání způsobila záznamová technika. Průlomovým datem fixování zvukového záznamu byl 9. říjen 1932, kdy byl na voskovou folii zaznamenán závěr fotbalového utkání ČSR s Jugoslávií. Záznamová technika se rychle vyvíjela. V roce 1935 se objevuje ocelový pás, na který je záznam prováděn trvalou magnetizací. V roce 1938 se objevuje další možnost pro pořízení optického záznamu a to na celuloidový filmový pás, který je možné sestříhat.

Koncem třicátých let získal reportér možnost operativního pohybu a studio mohlo stáčet několik signálů do jednoho snímku, tento snímek zaznamenat a případně do něho zasáhnout a opravit.

Třicátá léta lze označit jako zlatý věk rozhlasu. V tomto období dochází k výraznému sebeuvědomování rozhlasu, specifikaci jeho mezí a hlavně objevování jeho nových možností.

„Proces od rozhlasového přenosu k reportážnímu přenosu a dál k rozhlasové reportáži z nejrůznějších prostředí, od tematického seřazení programových čísel přes literárně-hudební pásmo až k tematickému rozhlasovému pásmu (historickému, literárnímu,

biografickému, cestopisnému, vědeckopopulárnímu), od hry se zvuky k rozhlasové hře – to je vývoj rozhlasu k objevu vlastních prostředků z podnětů a impulsů brněnské odbočky. Rozhlas začal být vnímán nikoli po boku divadla, ale po boku filmu jako technicky zprostředkované sdělení, které působí plynulým řazením zvukových obrazů (záběrů), skládaných do záměrné cílené montáže.“ (JEŠUTOVÁ a kol., 2003, s. 118)

V roce 1945 se rozhlas po dvaadvaceti letech dočkal nároku na zpravodajskou redakci, ovšem v podobě monopolu Československé tiskové kanceláře, který byl závislý na politice vycházejícího z tiskového odboru prezidia ministerské rady. Toto zpravodajství se shledalo s velkou kritikou pro jeho konzervativnost a neutralitu.

S politickým komentářem rozhlas poprvé přišel v roce 1938. Prostředníkem pro vysvětlení a obhájení vládní politiky byl vybrán zkušený politický komentátor Franta Kocourek.

Rokem 1938 nastalo mnoho změn zasahujících do osudů Československa zejména vlivem politického vývoje, přijetím mnichovského diktátu, útekem českých obyvatel po záboru pohraničí. Rozhlas se v tuto dobu snažil pozvednout sebevědomí a odhodlání posluchačů. Došlo k radikálním změnám vysílání jak v organizaci, tak v programu, záboru vysílačů, zesílení kontroly a zostření cenzury. Po vpádu nacistů na území Československa byl okamžitě zrušen politický komentář *Okénko*. Z rozhlasu museli odejít pracovníci židovského původu.

5.2.1.6 Rozhlas v období 2. světové války

Během protektorátu Český rozhlas, i přes přísnou cenzuru, významnou měrou přispíval k udržení národního sebevědomí, zejména v kulturní oblasti. Je nutné vyzdvihnout význam zahraničního vysílání Českého rozhlasu pro informovanost obyvatelstva o situacích na válečných frontách, pro domácí odboj a pro povzbuzování celkové psychiky českého národa. Na české území se vysílalo z Moskvy,

Washingtonu a Londýna, kde sídlila československá exilová vláda. Poslech tohoto vysílání byl stíhán vysokými tresty. Dne 5. května 1945 se rozhlas přestal řídit pokyny rozhlasové cenzury. K budově se sjely jednotky SS. Začal boj o rozhlas. Éterem se nesly výzvy o pomoc, což bylo impulsem pro počátek Pražského povstání. K rozhlasu spěchaly stovky lidí odhodlaných s nacisty bojovat.

5.2.1.7 *Poválečné období a padesátá léta*

Po skončení války bylo obnoveno vysílání do zahraničí na krátkých vlnách. Zprávy se již nevyráběly v ČTK, jako v předválečném období, ale v československém rozhlasu. V roce 1948, po převzetí moci komunisty, byl rozhlas zestátněn. V roce 1952 se začalo rušit vysílání Svobodné Evropy. Vznikla hlavní správa tiskového dozoru pro plnění role cenzury.

5.2.1.8 *Rozhlasové vysílání v šedesátých letech*

Šedesátá léta rozhlasu jsou srovnatelná s třicátými léty zlatého věku rozhlasu a jsou nazývána obdobím renesance. Obě tato období jsou charakteristická vynalézavostí tvůrčí práce rozhlasu. V redakci mezinárodního života působil Jiří Diensbier, Jiří Hanák, Věra Šťovíčková. Sportovní redakce navazovala na legendárního rozhlasového reportéra Josefa Laufra. Jako sportovní redaktor vynikal Stanislav Sigmund. Významnou osobností se stal František Malina svým zpravodajstvím z norimberského procesu.

5.2.1.9 *Období normalizace*

Nervozita komunistických stran zemí sovětského bloku rostla zejména po liberalizaci veřejného prostoru a demokratizaci médií, k nimž došlo v průběhu jara a léta 1968. Stejně jako ke konci druhé světové války došlo po obsazení Československa k boji o rozhlas. Střet mezi československými občany bránícími budovu rozhlasu na Vinohradské třídě a sovětskými vojáky si vyžádal 15 obětí. Sovětská

vojska nakonec budovu rozhlasu obsadila. V tomto období musely pro své politické názory ukončit svou činnost stovky zkušených redaktorů. Československý rozhlas kromě radikálních personálních změn prodělal i programové změny.

5.2.1.10 Rozhlas po listopadové revoluci 1989

Po sametové revoluci se rozhlas opět vrátil ke svým cílům nezaujatě informovat, bavit a vzdělávat. Ústavou a dalšími zákony byla zajištěna svoboda slova, tisku a právo na informace. Vytvořil se duální systém vysílání. Vedle veřejnoprávního Českého rozhlasu existují soukromé rozhlasové stanice.

5.2.2 Televize

5.2.2.1 Historie televize

První krůčky Československé televize sahají již do období mezi světovými válkami. Vývoji televize předcházela film. V českých zemích s filmovou tvorbou experimentoval již koncem 19. století Jan Kříženecký.

Na vlastní oči mohla československá veřejnost spatřit televizní aparaturu, neboli „vidění obrázků na dálku“, na podzimním Pražském vzorkovém veletrhu na holešovickém Výstavišti pořádaném ve dnech 2. – 10. září 1934. Televize byla podobně jako rozhlas přijímána veřejností spíše jako technická novinka, než aby jí někdo přikládal nějaký význam.

5.2.2.2 Televizní vysílání

První pokusná vysílání elektronické televize začala v Americe i v Evropě v třicátých letech 20. století. Rozvoj televizního vysílání v Evropě zbrzdila druhá světová válka. V Československu se o zavedení televize pokoušeli již radioamatéři začátkem třicátých let dvacátého století.

Doc. Jaroslav Šafránek z Fyzikálního ústavu UK Praha, jeden z čelných průkopníků, předvedl v roce 1935 přijímací televizní aparaturu založenou na principu mechanického rozkladu s třicetiřádkovým obrazem.

Roku 1939 investoval československý stát do stavby televizního vysílače. Během druhé světové války podléhal vývoj televize zcela taktovce německé armády. Představení první poválečné aparatury naší výroby proběhlo 23. 3. 1948 v Tanvaldu.

V roce 1948 proběhla výstava MEVRO, kde byly jejím návštěvníkům předvedeny dvě kamery snímající dění před Výstavištěm. Byl uskutečněn první bezdrátový přenos všesokolského sletu na Strahově.

Vývoj televize byl utlumen nástupem studené války. Změna nastala až v roce 1952, kdy vláda požadovala urychlené spuštění televizního vysílání. Motivem mohla být snaha následovat Sovětský svaz. Dalším motivem byla snaha režimu bránit šíření signálu ze západního světa.

Rozzářením několika stovek televizních přístrojů s prvním programem začalo u příležitosti Prvního máje roku 1953 zkušební pravidelné vysílání. Programem provázel Jaroslav Marvan. Vysílalo se z Měšťanské besedy ve Vladislavově ul. v Praze a televizní signál byl vysílán z Petřínské rozhledny, která sloužila jako první televizní vysílač. Pravidelné televizní vysílání začalo 25. února 1954.

Televize vysílala v roce 1953 týdně 3 dny, v roce 1954 týdně 4 dny, v roce 1955 týdně 5 dní a od roku 1958 každý den. Nejstarší vlastní zpravodajský pořad *Branky, body, vteřiny* začala vysílat až na jaře roku 1956.

Televize zůstávala organizačně součástí rozhlasu až do 1. 10. 1959, kdy došlo k oddělení televize od Čs. rozhlasu. Televize se tak stala samostatnou rozpočtovou organizací podléhající vládě a ÚV KSČ v otázkách ideových a personálních. Roku 1961 získala televize svého miliónového koncesionáře.

S velkými průtahy se potýkalo budování vysílače a studia na Kavčích horách. Stavět se začalo roku 1961 a do provozu byla první dvě studia uvedena až v roce 1970.

V roce 1966 byla poprvé do vysílání zařazena reklama, v roce 1970 bylo zahájeno vysílání druhého programu a od roku 1973 se začalo s barevným vysíláním. Sedmdesátá léta byla ve znamení rozvoje barevné televize v Československu.

Období normalizace určilo Československé televizi roli nositele oficiální ideologie. Její politické pořady byly silně cenzurovány. Určitou svobodu měla s postupem času v kulturních pořadech. Televizní zábava nebyla primárně ideologicky zaměřená.

Změnou politických poměrů v roce 1989 získala i Československá televize nový prostor pro plnění hlavních atributů své působnosti (objektivní zpravodajství, necenzurované rozhovory a komentáře apod.).

Československá televize jako instituce zanikla 31. 12. 1992 rozdělením federace. Její nástupkyní v České republice se stala k 1. 1. 1993 Česká televize jako nezávislá veřejnoprávní televize. Její vznik byl poměrně hektický a spojený s finančními problémy.

5.2.3 Internet

V listopadových dnech roku 1989 byly odstraněny politické bariéry, které bránily připojení do celosvětových počítačových sítí. Připojení však stály v cestě technické překážky. Brány internetu se oficiálně Československu otevřely 12. února 1992. Slavnostní akt připojení prvního počítače k internetu proběhl v prostorách ČVUT v pražských Dejvicích. První kontakty se však uskutečnily již dříve. V březnu 1990 začal amatérský provoz sítě *FidoNet*. V říjnu téhož roku se do Československa dostává síť *EARN*, která již vyžaduje trvalé spojení po pevných okruzích. Uzel *CSERN* byl připojen na rakouský národní uzel v Linzi linkou o rychlosti 9600 bitů za sekundu. První pokusy k připojení k internetu probíhaly v listopadu roku 1991.

V počátku internetu v českých zemích mohla jeho služby využívat jen skupina nadšenců, vysokoškolských pracovníků a akademiků. Pro širokou veřejnost začal rozvoj služeb internetu až po roce 1995.

Dne 15. června 1993 byl slavnostně spuštěn provoz sítě *CESNET*, která je považována za oficiální připojení na internet. Počátkem roku 1995 došlo k nahrazení původní domény „cs“ doménou „cz“, která byla zavedena v souvislosti s rozpadem Československa již v roce 1993.

Na jaře 1996 zahajuje svůj provoz katalogový vyhledávací server *Seznam.cz*, za kterým stojí jméno Ivo Lukačovič. Ve stejném roce své stránky zprovozňuje Poslanecká sněmovna a ODS. ODS byla první politickou stranou, jež spustila své internetové stránky. V témže roce začala překlápět své obsahy na internet i tištěná média jako deník *Dnes*, *Právo* a další. Průkopníkem české internetové žurnalistiky se stal spisovatel a publicista Ondřej Neff se svým projektem *Neviditelný pes*.

Podle Českého statistického úřadu v roce 2010 přesahuje podíl domácností s připojením k internetu přes 50 procent.

6. POROVNÁNÍ HROMADNÝCH SDĚLOVACÍCH PROSTŘEDKŮ V JEDNOTLIVÝCH ETAPÁCH VÝVOJE Z HLEDISKA JEJICH VÝZNAMU A FUNKCE

Všechny hromadné sdělovací prostředky v každé etapě svého vývoje procházely změnami, které vycházely z daného uspořádání společnosti, životního stylu jednotlivých společenských skupin a ze stavu technické vyspělosti příslušné doby.

Vývojové etapy jednotlivých sdělovacích prostředků neprobíhaly však zcela paralelně, ale byly časově posunuty. Tento časový posun hrál značnou roli v kvalitativním i kvantitativním vývoji etap. Je zřejmé, že vývojové etapy tištěných hromadných sdělovacích prostředků měly jiný charakter, trvaly podstatně delší dobu než etapy vývoje elektronických sdělovacích prostředků. Význam a funkci každé vývojové etapy každého hromadného sdělovacího prostředku je nutné posuzovat v kontextu své doby.

6.1 Období 1848 - 1918

Tištěná média tvořila politickou představu veřejnosti, stavěla se do role jejího reprezentanta, což do značné míry vycházelo ze skutečnosti, neboť většina obyvatel nedisponovala volebním právem a tudíž neměla vliv na rozhodování ohledně politické moci. V revolučních letech 1848 a 1849 sehrává tisk roli aktivního účastníka revolučních pohybů. Tištěná média působila jako hlavní prostředek pro sdružování lidí do skupin na základě pocitu sounáležitosti a ideových cílů.

Relativní volnost tištěných médií byla maximálně omezena během první světové války, kdy byla média využita jako nástroj válečné propagandy. Využívána byla „bílá“ propaganda k povzbuzení morálky

vlastních vojáků a civilistů a také „černá“ propaganda k prolomení morálky protivníka.

6.2 První republika 1918 - 1938

Periodický tisk se dostal na jeden z vrcholů svého vývoje. I přes nastupující konkurenci rozhlasového a filmového zpravodajství měl tisk ještě rozhodující vliv na společnost.

Pro tištěná média první republiky byla charakteristická kvantitativní expanze. Tisk byl převážně stranický a byl využíván politickými stranami jako nástroj jejich propagace. Nadstranická tištěná média byla v menšině. Začal se prosazovat také bulvární tisk a bulvarizace se projevovala i v některých seriózních novinách.

I když měl stát teoreticky značnou cenzurní moc, ke konfliktům prakticky nedocházelo. Rozhlas totiž plnil to, co od něho stát očekával. Stát nezasahoval do programové skladby, postačil mu informační monopol, získal ale z ekonomického hlediska majoritní podíl.

V prvních vývojových etapách měl rozhlas především kultivovat společnost v osvětovém duchu, postupně se však prosazovala jeho zábavná funkce. Rozhlas se stal významnou vzdělávací institucí. Jedna z dalších významných funkcí počátků rozhlasu spočívala v možnosti pohotově přinášet aktuální informace a to okamžitě, dokonce ještě v době průběhu události. Posluchači tak ve vzdálených místech první republiky, kam se noviny dostávaly s denním i dvoudenním zpožděním, získávali informace dříve než z tisku.

Díky rozvoji zpravodajství byli posluchači např. v listopadu roku 1925 při volbách do poslanecké sněmovny a senátu pravidelně informováni o průběhu voleb prostřednictvím ČTK. Rozhlas tak podáním okamžitých informací pokořil tisk předstihnutím jejich uzávěrek. V roce 1938 byl rozhlas nejrychlejším zdrojem informací, včetně informací o vývoji mezinárodní situace.

6.3 Období protektorátu 1939 - 1945

Protektorát zásadně poznamenal obsahovou stránku legálně tištěných médií. Vzhledem k cenzuře a nutnosti tisknout protektorátní propagandu začaly nabývat na významu kulturní rubriky, které ze začátku protektorátu usilovaly o národní sebezáchovu. Postupně i v těchto rubrikách převažovala odpočinková a zábavná témata. Ke konci války byly malé rubriky odbourány a noviny ztrácely na obsahové univerzálnosti. V posledních měsících války přinášely noviny v podstatě jen válečné zpravodajství provázené nezbytnou propagandou.

I přes pohrdání legálním tiskem byly noviny čteny, neboť i ze základního informačního minima si čtenáři utvářeli částečnou představu o válečné realitě. Proto nelze jednoznačně zavrhnout význam legálních tištěných médií. Všechna legální média v protektorátu měla vnuceně za cíl usnadnit ovládnutí národa okupanty. Reakcí na nacistický informační monopol byl, mimo jiné, i vznik ilegálního tisku, který byl výrazem snah odbojových skupin o morální podporu obyvatelstva.

V době protektorátu sloužil rozhlas okupační moci. Rozhlas v této době nuceně plnil především funkci propagandistického nástroje okupačních orgánů.

Československé zahraniční rozhlasové vysílání, především z Velké Británie a Sovětského svazu, výrazně posilovalo odpor českého obyvatelstva vůči nacistickému režimu. Rozhlasové vysílání ze zahraničí nejen přinášelo objektivní informace, ale také spojovalo národ s jeho politickou reprezentací za hranicemi. Významnou úlohu sehrál rozhlas v době květnového povstání v Praze. Boj o rozhlas se stal jedním z ohnisek povstání.

Během válečného období výrazně vzrostl význam rozhlasu na úkor tištěných médií. Nevýhodou tisku bylo obtížné šíření přes hranice států a závislost na válkou vyčerpaném průmyslu. Významnou roli hrálo vysílání rozhlasu v organizaci květnového povstání.

6.4 Třetí republika 1945 - 1948

V květnu 1945, kdy v zemi selhávala infrastruktura, sehrával rozhlas roli organizátora veřejného života. Rozhlas prožíval v poválečném období svou vrcholnou éru. Přispěla k tomu vysoká vybavenost domácností rozhlasovými přijímači a lze konstatovat, že jako jediné médium pronikal do téměř každé rodiny. Politický potenciál rozhlasu ovládla KSČ a rozhlas se stal jedním z nejdůležitějších agitačních nástrojů této politické strany.

Pro poválečná léta jsou charakteristické polemiky v názorových týdenících. Protikomunistická tištěná média se dostávala do složité situace vlivem sílcí moci komunistů.

6.5 Období 1948 - 1967

Nejen tisk se spokojoval s oficiálními informacemi, mediální agenda tak byla do značné míry určována úředníky. Byl kladen důraz na informace ze závodů, z výroby a na oslavy výročí, ale politická kritika či interview k aktuálním problémům z novin zcela zmizely a jejich mediální obsah degradoval. V šedesátých letech se v kulturních periodikách projevuje liberalistická tendence. Kulturní tisk se stal významným nositelem reformních postojů.

I když po převratu v únoru 1948 bylo rozhlasové vysílání zcela pod vlivem komunistické ideologie a zpočátku padesátých let dominovaly v rozhlasu fáze s budovatelskou tematikou, postupně si rozhlas získával zpět své posluchače. Rozhlas rozvíjel svou roli nositele tradičně pojímané národní kultury. Rozhlas vzdělával a bavil, ovlivňoval hudební vkus a byl nejmasovějším hromadným sdělovacím prostředkem. V průběhu 60. let se pozvolná liberalizace projevila v rozhlasových zpravodajských a publicistických pořadech, které dostaly kritičtější a otevřenější tón. Své výsadní postavení si rozhlas udržel až do konce 60. let.

V padesátých letech přispívaly hromadné sdělovací prostředky k budování socialismu a šíření komunistické, marxisticko-leninské ideologie.

Od roku 1953 se v naší mediální oblasti začala uplatňovat televize, pozdější významný fenomén hromadných sdělovacích prostředků. KSCJ jej chápala jako jeden z klíčových nástrojů ideologického působení.

6.6 Pražské jaro

Svobodnější atmosféra a duch reforem již v začátcích pražského jara umožnily výrazný rozmach odborářského tisku, časopisů společenských a historických věd, titulů pro mládež a především kulturních časopisů. Byla to právě tištěná média, která se odvážila překročit dřívější tabu a díky nim začala veřejnost tušit, že se v politice „něco hýbe“. Tištěná média se stala spojencem Dubčekova vedení a tím se přihlásila k rozsáhlým společenským reformám a ke svobodě slova.

Média v prvních osmi měsících roku 1968 sehrála důležitou roli při informování veřejnosti. Prostřednictvím rozhlasu se veřejnost dozvěděla o vojenské okupaci již v jejím počátku. Média se zapojovala do politického dění nastolováním témat a pomáhala uklidňovat emoce. Televize se ocitla v dosud neznámé nové situaci. Zbavená ideologických zábran a cenzury podávala veřejnosti objektivní informace. Stala se urychlovačem společenských změn. K nevlivnějším médiím patřil v době pražského jara Československý rozhlas. Tento vliv spolu s výrazným kreditem, který rozhlas získal během srpnové okupace, předznamenaly snahu normalizační moci dostat rozhlas co nejrychleji pod svou kontrolu.

6.7 Normalizace 1968 - 1989

Po intervenci v srpnu 1968 a následném obsazení redakcí novináři v improvizovaných podmínkách připravovali vydávání novin i několikrát denně podle toho, jak se podařilo zajistit papír a tiskárenské kapacity.

Mimořádnou roli sehrály Čs. rozhlas a Čs. televize v prvních dnech okupace, kterou obě média ve svém vysílání odsoudila. Rovněž podpořila politiku Alexandra Dubčeka a prezidenta Ludvíka Svobody.

Po vojenské intervenci v srpnu 1968 měl rozhlas důležitou sjednocovací roli a spolu s ostatními médii do značné míry přispíval k odporu společnosti proti okupaci. Nezastupitelná byla jeho informační funkce v prvních hodinách a dnech násilného obsazení republiky.

Hromadné sdělovací prostředky pak ale vedly v době normalizace konfrontační tón vůči demokratickým zemím. Podílely se na normalizační propagandě.

Na rozdíl od dogmatického Rudého práva se v některých periodikách (*Lidová demokracie*, *Mladý svět*) někdy podařilo publikovat i texty, které se nedržely striktně dané jednotné linie. Čtenáři uvyklí číst mezi řádky chápali takové tituly jako informačně atraktivnější, proto byl o ně vyšší zájem.

Samizdatová periodika (zvláště po vzniku Charty 77) vytvářela komunikační alternativu k režimem ovládaným médiím. Samizdatové aktivity byly dány praktickou potřebou bránit se propagandě režimu, což bylo v oficiálních médiích vyloučeno.

Další možností získávání svobodných informací a komentářů byla exilová média, která byla během normalizace ilegálně dopravována do Československa.

Pokud se v době normalizace dá hovořit o vývoji (netýká se technického rozvoje) tištěných médií, pak tento vývoj do určité míry představoval samizdat. Ostatní tisk byl pod tvrdým a soustavným mocenským tlakem, to znamená, že sděloval pouze ty informace a myšlenky, které byly v souladu s oficiální ideologií.

Vlivem výrazně rostoucí sledovanosti se během normalizace stala nejvlivnějším hromadným sdělovacím prostředkem televize, a proto jí byla stranickým a státním vedením věnována mimořádná pozornost. I když měla televize ideologicky působit na obyvatelstvo, přesto se televizním tvůrcům dařilo i během normalizace vytvářet hodnotné pořady, které získaly i mezinárodní festivalová ocenění.

6.8 Období po listopadové revoluci 1989

Navzdory jistému uvolnění ve společnosti v průběhu roku 1989 Čs. televize nadále hájila zájmy KSČ. Většina vedoucích pracovníků své pozice získala díky sovětské okupaci v srpnu 1968. Televize proto úmyslně zamlčovala, překrucovala či ideologicky útočila proti nejrůznějším aktivitám, které kritizovaly poměry v zemi. Stejně jako Čs. rozhlas a *Rudé právo* událostem na Národní třídě věnovaly jen minimální pozornost. Hlavní zdrojem necenzurovaných zpráv byly zahraniční rozhlasové stanice *Rádio Svobodná Evropa*, *Hlas Ameriky* a *Rádio BBC*.

Listopadová revoluce přinesla zásadní transformaci všech médií. První vývojová fáze transformace znamenala naprosté opuštění totalitního modelu řízení médií. Důležitým prvkem bylo prolomení informačního embarga státem ovládaných médií. Novela tiskového zákona označila cenzuru za nepřípustnou a umožnila občanům a firmám vydávat periodický tisk. Docházelo k postupnému odpoutávání se redakcí existujících periodik z vlivu dosavadních vydavatelů (ÚV KSČ, státní orgány, společenské organizace).

Rozsáhlé společenské změny po listopadu 1989 znamenaly transformaci nejvlivnějších a do té doby komunistickou mocí nejtřeženějších médií – rozhlasu a televize.

Základním legislativním činem pro fungování všech médií bylo začlenění Listiny základních práv a svobod do ústavy. Článek 17 Listiny zakotvil totiž v ústavě svobodu projevu a právo na informaci. Tehdejší

tzv. malým kompetenčním zákonem se dříve státní rozhlas a televize přeměnily v média veřejné služby a současně se uvolnil prostor pro soukromé stanice, což založilo duální systém, kde vedle sebe existují média privátní a veřejnoprávní.

Na mediálním trhu se začal uplatňovat bulvární tisk. Bulvární deník Blesk se postupně vypracoval v nejčtenější deníkový titul a v jeden z nejúspěšnějších mediálních podniků v oblasti tištěných médií po roce 1990. Blesk, který obratně aplikoval zkušenosti svého švýcarského vydavatele s tímto typem periodik, zahájil nástup komercializace tištěných médií v následujících letech a to jak z hlediska mediálních obsahů, tak z hlediska marketingových strategií.

Rozvoj privátních vysílacích médií zahájilo zakládání soukromých rozhlasových stanic. Po rozpadu federace pak vznik soukromých televizní společností, z nichž televize Nova představovala komerčně nejúspěšnější mediální projekt v České republice, který do značné míry ovlivnil i celou mediální sféru.

Internet přinesl interaktivitu, kterou doposud ostatní média neumožňovala. Internet zjednodušil přístup k informacím a zrychlil výměnu sdělení. Stal se významnou oblastí mediální produkce.

7. ZHODNOCENÍ AKTUÁLNÍHO STAVU VÝVOJE, FUNKCÍ, RIZIK A PŘÍNOSU HROMADNÝCH SDĚLOVACÍCH PROSTŘEDKŮ

Hromadné sdělovací prostředky a nové informační technologie představují jedno z nejdynamičtějších a nejdůležitějších odvětví ekonomiky. Za posledních 60 let prošly značným vývojem, což lze demonstrovat na „internetu“. Internet jako naše nejmladší médium slaví tento rok dvacet let působnosti v České republice. Dvacet let je poměrně krátká doba, ale technický pokrok je stále rychlejší a internet se během pár let rozšířil tak, že dnes je již samozřejmou součástí firem, úřadů a téměř každé domácnosti. Z dnešního pohledu si ale málokdo dovede představit, že to bylo kdysi jinak. Na internet, a tím i na okamžitou dostupnost informací, jsme si v dnešní době zvykli natolik, že to vypadá jako by tu byl odnepaměti.

Hromadné sdělovací prostředky mají významný vliv jak na jednotlivce, tak i společnost a stále plní své základní funkce: podávají aktuální zprávy, umožňují vzdělávání a přinášejí zábavu. Informativní funkce, kdysi v médiích (tisk) dominantní, již dnes toto výsadní postavení nemá. Na to má zřejmě vliv snadnější dostupnost informací. V současné době existuje mnoho médií, pro které je k jejich existenci nutná komerční funkce s jasně definovaným cílem zisku. Výsledkem tlaku na ziskovost médií je i poskytování prostoru pro články, které jsou mnohdy na hranici či za hranicemi etiky. V tištěných médiích najdeme celostránkové inzerce, PR články a různě vkládané inzerce.

Tištěná média vlivem elektronických médií pomalu ztrácejí své výsostní postavení. Musejí se tedy vypořádávat s poklesem čtenosti a prodanými náklady. Svou informativní funkci se snaží ozvláštňit bombastickými titulky, kterými chtějí upoutat čtenáře. Deníky nabízejí řadu různých rubrik (společnost, věda, kultura, sport apod.), lákají své čtenáře i vydáváním svých pravidelných přílohových magazínů. Ve

světě časopisů si můžeme vybrat opravdu z široké škály nabídky. Snad každé odvětví lidské činnosti má svůj časopis.

Od zahájení rozhlasového vysílání trvalo rozhlasu pouze 14 let, než roku 1937 dosáhl miliónu abonentů rozhlasového vysílání. Prorazil tak novou, zcela nevyzkoušenou cestu komunikace. V dnešní době se rozhlas stává naším společníkem při jízdě v autě, v práci, je tu i možnost poslechu prostřednictvím mobilních telefonů. Často tedy zastává roli jakési kulisy doprovázející jinou činnost.

Televize si stále udržuje vysokou sledovanost a tak se stále řadí mezi oblíbená média. Dnes nám však toho umožňuje daleko více než na svých začátcích. Zlepšila se kvalita vysílání a rozšířil se výběr nabízených programů. Televize nám umožňuje denní přístup k aktuálním informacím. Televize zastává funkci informační, vzdělávací i funkci zábavní. Zpřístupňuje nám přímé sportovní a kulturní přenosy, nabízí celou škálu vzdělávacích pořadů a baví nás i plejádou filmů a zábavných pořadů.

Hlavní výhodou digitálního vysílání je větší nabídka kanálů. To s sebou bohužel přináší i stinné stránky, kdy sledování televize zaujímá poměrně značnou část denního programu lidí a především dětí, namísto pohybu či jiných přínosných aktivit. V tomto směru představuje rostoucí hrozbu i internet.

Z hlediska dopadu a účinnosti libovolného sdělení na diváka je televize vůbec neúčinnějším ze všech médií. Televize je druhým médiem, hned po internetu, které prochází dramatickými změnami. Před listopadem 1989 měl divák pouze dva státní kanály, na kterých televize vysílala, dnes by veškeré vysílací kanály vyjmenoval z paměti málokdo.

Televize ve způsobu podávání informací ovlivňuje tištěná média. Kladený důraz na okamžitost, obrazotvornost, zábavnost se stal hnací silou i v seriózních tištěných médiích.

Televize má významný vliv na mezilidskou komunikaci. Televiznímu programu si řada lidí podřizuje svůj denní program.

Televize je dominantně konzumované médium, které plní hlavně zábavní a informativní funkci. Stále více je však vnímána spíše jako prostředek zábavy.

V poslední době se média snaží kromě příjmů z reklamy najít i jiné způsoby pro zvýšení svých příjmových zdrojů. Nástupem nových technologií hledají média další možnosti v oblasti distribučních kanálů (internetové vysílání, mobilní telefony). TV NOVA začala prostřednictvím svého internetového kanálu Voyo.cz prodávat svůj obsah. O prodej svého obsahu se pokouší i tisková média jako *Lidové noviny*, *Hospodářské noviny*, *E15*, deník *Metro* a *MF Dnes*. Letošní rok přináší poprvé v historii omezení reklamního prostoru na veřejnoprávní televizi.

Pro rozhlas i televizi je typický vysoký stupeň regulace (kontrola a udělování licencí veřejnými činiteli). Tato média si však nikdy nevydobyly takovou svobodu jako tisk, možná právě proto, že mají velice blízko k moci.

Internet, přezdívaný jako „nové médium“, je nejmladším a nejbouřlivějším hromadným sdělovacím prostředkem. Propojil celý svět a stal se tak podle názorů některých autorů globálním médiem.

Pozitivně přijímanou výhodou internetu je poskytování prostoru pro necenzurované informace, které mohou být sdíleny prakticky s kýmkoliv s přístupem na internet, ať jde o autora dané zveřejněné informace či o jejího čtenáře, včetně možnosti reakce na tyto informace (diskuze, komentáře). Nespornou výhodou internetu je zcela jistě jeho rychlost, dostupnost a nízké náklady k jeho provozování.

Doplnění internetu o prvky zprostředkovávající nový obsah, tj. sdělení v podobě videa nebo zvuku, ale také dynamických interakcí s koncovým uživatelem, rozšířilo chápání možnosti získání informace o přístup k různým dalším druhům služeb. Jednoznačnou výhodou internetu je jeho přínos pro nové způsoby mezilidské interakce.

Na internet dnes nahlížíme jako na médium, které významným způsobem pozitivně ovlivňuje fungování obchodu, politiky a společnosti.

Je to nástroj k podpoře demokracie a udržení jejich principů, jako je např. svoboda projevu.

Na internetu dnes jeho uživatelé nejčastěji hledají zábavu a informace. Stinnou stránkou internetu je však jeho snadné zneužití. Internet s sebou nese bohužel i rizika, mezi kterými lze jmenovat šíření nedemokratických ideologií a myšlenek, neautorizovaných informací, pirátství v distribuci nelegálních kopií např. filmů a hudby, hrozba přenosu informací teroristického charakteru a v neposlední řadě i šíření dětské pornografie.

Běžnému využívání hromadných sdělovacích prostředků napomáhají, mimo jiné, i možnosti jejich přenosové modifikace. V dnešní době je možné nejen přečíst si noviny, poslechnout si rozhlas či shlédnout svůj oblíbený televizní pořad téměř odkudkoli, a to nejen prostřednictvím internetu, ale také prostřednictvím mobilního telefonu.

S tištěnými médii se v dnešní době můžeme setkat nejen v klasické tištěné podobě, ale můžeme je najít i na internetu v totožné podobě nebo mutaci, která se aktuálně doplňuje i několikrát denně.

Své mutace na internetu mají kromě tištěných médií i televize a rozhlas. Tištěná média na svých internetových portálech vysílají přímé přenosy (př. iDnes.cz, iHned.cz).

Rozhlas se stále přizpůsobuje novým trendům, a tak ho kromě internetu můžeme naladit i v televizi na DVB-T tuneru, na satelitu a na kabelových televizních rozvodech.

Média, která vznikají v prostředí internetu (internetové časopisy, noviny, rozhlas, televize) jsou vývojově spjatá s předlohou tradičních „starých médií“. Zpravidla je jejich nabídka obohacena zpřístupněním zpětné vazby v podobě komentářů, hlasování, anket apod. Nabídka je také rozšířena v propojování dodatečných informací různými databázemi a archivy.

Internet nezná hranice, stal se mocným médiem a pomyslným trojským koněm pro možnost zneužití, ať už se jedná o terorismus či různé nelegální a trestné činnosti. Obecně lze konstatovat, že internet

zosobňuje okno do světa a změnil způsob našeho života, zrušil vzdálenost, umožnil rozšíření obzorů v jakékoli oblasti vzdělávání a změnil možnosti obchodování.

Díky médiím máme k dispozici stále bohatší zdroje informací, jež se nepřetržitě a bez časové prodlevy nabízejí po celém světě. V současné době je brána informace jako pravdivá, pokud je vidět, a to nejlépe ve všech médiích.

Vlivem médií dochází mnohdy k tomu, že se denní program podřizuje vysílání médií (seriály, přenosy, internetové hry apod.). S příchodem nových médií se potýkáme s přemírou informací. U některých médií (bulvár, internet) jsou informace mnohdy ne zcela pravdivé, či dokonce záměrně zkreslené. Ověření informací těchto zdrojů je velmi užitečné.

Pro společnost je velice důležitá orientace v oblasti mediální gramotnosti, tedy osvojení si základních poznatků o fungování a působení médií. Člověk by měl být schopen analyzovat přijímané mediální sdělení, posoudit jeho věrohodnost a následně mediální obsah vyhodnotit, případně porovnat s jiným. Mediální výchova se začleňuje do učiva základních a gymnazijních škol.

Hromadné sdělovací prostředky plní i funkci bezpečnostní, kdy v případě jakékoli hrozby či již vzniklé situace jsou zpravidla prvními, které o tom informují a varují. S výhodou se při lokálních situacích využívá místní rozhlas.

Hromadné sdělovací prostředky se neustále dynamicky rozvíjejí. Jejich vývoj je dán společenskými podmínkami, ekonomickými a v neposlední řadě technologickými možnostmi.

8. BUDOUCNOST HROMADNÝCH SDĚLOVACÍCH PROSTŘEDKŮ

Historie je klíčem k pochopení budoucnosti. Každé „nové médium“ (kniha, rozhlas, film, televize) svým nástupem vyvolalo naděje, ale i obavy.

Všechna média od svého vzniku prošla různými změnami, v neposlední řadě s nástupem nových technologií šlo o podstatnou změnu založenou na digitalizaci dat. Do výrobních procesů v médiích vstoupil počítač. Jeho prostřednictvím se dnes např. připravují tisková data.

Mediální trh v následujících letech zřejmě čekají převratné změny. Na konferenci VIZE 2012 až 2021 se řada odborníků shodla na očekávaném poklesu tištěných médií a naopak posílení pozice internetu a mobilních aplikací. Televize by si své diváky díky zavádění moderních technologií a programovým změnám měla udržet.

V oblasti televizního vysílání je možné očekávat vývoj v kvalitě obrazu a zvuku, přístupu k filmovým databázím a v interaktivním vysílání.

S minimálními náklady dnes internet umožňuje celosvětový přístup k textům, obrázkům, hudbě, filmům. Pozoruhodností internetu je, že jej nikdo nevládní, nejedná se o institucionalizované médium.

K zamyšlení zůstává otázka, kam se budou média vyvíjet dále. Někteří zástupci médií vidí budoucnost v propojování médií. Budoucnost pravděpodobně přinese všudypřítomnost médií, a to kdekoli. Technický rozvoj s sebou nese jen přínosy, ale zvyšuje otázku nebezpečí internetu, který se stává hlavní zábavou mladé generace. Další otázkou je, zda ustojí tisk neustálý technický rozvoj. Nahradí v oblasti tištěných médií papír klasický papír elektronický? Stanou se v budoucnu knihy a noviny jen romantickou zálibou, podobně jako se tomu stalo dnes v případě vinylových desek? Tištěná média neohrožuje internet, jak se někomu může jevit, ale ztráta relevantního

obsahu. Rozhlas by si díky své flexibilitě v oblasti internetového a digitálního vysílání své posluchače mohl udržet. Budoucnost médií se bude odvíjet od stavu společnosti samé, technických možností a rozvoji poznání společnosti. Je na každém z nás, co médiím dovolíme a co od nich očekáváme.

Objevují se předpovědi o zániku tištěných médií, ale kdo může vědět, kam se technologický vývoj posune? Pokud by to někdo věděl, pak by se již na dané technologii mohl nějak podílet. S ohledem na historii přece: „Nevíme, co jednou budeme vědět“. (KÖPPL, 2009)

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo chronologicky popsat vývoj hromadných sdělovacích prostředků v českých zemích od historických počátků až po současnost a charakterizovat rozhodující události v jejich vývoji. Bylo provedeno porovnání významu a funkcí jednotlivých hromadných sdělovacích prostředků v každé vývojové etapě.

Po objevení písma se stal dalším významným mezníkem ve vývoji hromadných sdělovacích prostředků vynález knihtisku, který umožnil vznik tištěných médií a jejich zpřístupnění širším vrstvám obyvatelstva. Tištěná média sehrávala důležitou roli již v procesu české národní emancipace již od poslední třetiny 18. století. V revolučních letech 1848 – 1849 se v tisku začíná prosazovat moderní politická žurnalistika. Tisk začínal do určité míry reprezentovat smýšlení veřejnosti.

Na svobodě a funkci (hlavně informační) hromadných sdělovacích prostředků se negativně projevovaly mocenské vlivy příslušné vládnoucí garnitury, od Bachova absolutismu, přes nacistickou propagandu v Protektorátu Čechy a Morava, až po komunistickou ideologii po převratu v roce 1948 a v průběhu normalizace.

Vývojové etapy jednotlivých hromadných sdělovacích prostředků reflektovaly dané uspořádání společnosti, životní styl společenských vrstev a stav technické vyspělosti příslušné doby.

Listopadová revoluce v roce 1989 přinesla postupnou transformaci médií. Média byla odstátněna a liberalizovala se. Tištěná média prošla mnohdy spontánní privatizací. Zákonem zavedený duální systém umožnil vedle veřejnoprávních médií také vysílání soukromých médií.

Význam a funkce jednotlivých hromadných sdělovacích prostředků se s postupem času měnily, např. zatímco v době první republiky, i přes nastupující konkurenci rozhlasového a filmového zpravodajství měl tisk rozhodující vliv na společnost, v dnešní době to tak již jednoznačně není. Nástup televize a internetu změnil „rozložení sil“ v hromadných sdělovacích prostředcích.

Hromadné sdělovací prostředky prošly značným vývojem, ale vývojové etapy jednotlivých médií neprobíhaly paralelně, byly časově posunuty. V moderní společnosti jejich význam stále vzrůstá. I v informovanosti spočívá síla společnosti, proto informační funkce médií má nezastupitelnou úlohu. Na zábavnou funkci médií spoléhá dnes čím dále větší skupina obyvatelstva. Bez realizace komerční funkce si lze těžko představit finanční zajištění rozvoje soukromých médií. Hromadné sdělovací prostředky vnikly do našeho života s takovou samozřejmostí, že by si ho dnes bez nich dokázal představit jen málokdo. Ať už si to uvědomujeme či nikoli, ovlivňují naše názory a často i rozhodování. Ne nadarmo byl tisk často označován jako „sedmá velmoc“.

Hromadné sdělovací prostředky jsou součástí naší společnosti a proměňují se tak, jak se mění společnost. Na této společnosti záleží, jakým způsobem se budou hromadné sdělovací prostředky dále vyvíjet.

Za praktický přínos této práce lze považovat stručnou charakteristiku vývojových etap jednotlivých sdělovacích prostředků a nástin vnějších skutečností (společenských, politických, technických), které měly vliv na průběh etap vývoje.

Vzhledem k celospolečenské úloze hromadných sdělovacích prostředků by bylo možná vhodné podrobit analýze vliv stylu působení jednotlivých médií na psychiku jednotlivce a zabývat se způsoby odstranění závislosti části populace na neúměrné „konzumaci“ nabízených možností (chat na internetu, televizní seriály, reality show apod.).

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

BEDNAŘÍK, P., JIRÁK, J., KÖPPLOVÁ, B., *Dějiny českých médií*. 1. vyd. Praha : Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3028-8.

BLODIGOVÁ, A., KÖPPLOVÁ, B., SEKERA, M., a kol. *Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků*. 1. vyd. Praha : Státní ústřední archiv, 2002. ISBN 80-86712-07-9.

B. THOMPSON, John. *Média a modernita : Sociální teorie médií*. První české vydání Praha : Karolinum, 2004. 219 s. ISBN 80-246-0652-6.

CEJPEK, Jiří. *Informace, komunikace a myšlení*. 2. vyd. Praha : Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1037-5.

ČÁBELOVÁ, Lenka. *Radiojournal. Rozhlasové vysílání v Čechách a na Moravě v letech 1923-1939*. Praha : Karolinum, 2003.

HOCH, Karel. *Dějiny novinářství od r. 1860 do doby současné*. In: *Československá vlastivěda. VII, Písemnictví*. Praha 1933.

JIRÁK, J., KÖPPLOVÁ, B., *Média a společnost*. 1. vyd. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-697-7.

JIRÁK, J., ŘÍCHOVÁ, B. (ed.). *Politická komunikace a média*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0182-6.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. Díl první: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929), Praha: Libri, 2000. ISBN 80-7277-195-7.

KOLEKTIV autorů. *Dějiny českých médií v datech – rozhlas, televize, mediální právo*. Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0632-1.

JEŠUTOVÁ, Eva a kolektiv autorů. *Od mikrofonu k posluchačům*, 1. vyd. Praha : Český rozhlas, 2003. ISBN 80-86762-00-9.

- KÖPPLOVÁ, Barbara a kol. *Dějiny českých médií v datech*, 1. vyd. Praha, 2003. ISBN 80-246-0632-1.
- MCLUHAN, Marschall. *Člověk, média a elektronická kultura*. Brno: Jota, 2000. ISBN 80-7217-128-3.
- MCLUHAN, Marschall. *Jak rozumět médiím*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 2011. ISBN 978-80-204-2409-9.
- MUSIL, Josef. *Komunikace v informační společnosti*. 1. vyd. Praha: UJAK, 2007. ISBN 978-80-86723-39-6.
- MUSIL, Josef. *Sociální a mediální komunikace*. 1. vyd. Praha: UJAK, 2010. ISBN 978-80-7452-002-0
- MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. 2. vyd. Praha : Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-574-5
- NOVÁK, Otto, *Historie masové komunikace*, VŠ UJAK, 2006
- PROKOP, Dieter, *Boj o média : Dějiny nového kritického zamyšlení o médiích*. První české vydání. Praha : Karolinum, 2005. 409 s. ISBN 80-246-0618-6.
- VERNER, Pavel. *Zpravodajství a publicistika*. 2. vyd. Praha : UJAK, 2010. ISBN 978-80-86723-88-4.
- VERNER, Pavel. *Vývojové trendy v českých médiích po roce 1989*. 1. vyd. Praha : UJAK, 2010. ISBN 978-80-7452-007-5.
- ŠTOLL, Martin. *Zahájení televizního vysílání*. 1. vyd. Praha : Havran, 2011. ISBN 978-80-87341-06-3.

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

JV. *Bedna, která změnila svět* [online]. 20.11.2007 [cit. 2012-03-13].

Dostupné z: <http://hn.ihned.cz/c1-22452710-bedna-ktera-zmenila-svet>

KÖPPL, Daniel. *K čemu je praseti Excel (budoucnosti médií)*. [online].

c. 2009 [cit.2012-12-02] Dostupné z WWW:

<<http://koppl.blog.ihned.cz/c1-37531120-k-cemu-je-praseti-excel-o-budoucnosti-medii>>

LENCOVÁ, Radana. *Comenia script* [online]. 2005 [cit. 2011-10-11].

Dostupné z WWW:

<http://lencova.eu/cs/uvod/comenia_script/comenia_script_pismo>.

Objevy a vynálezy. [online]. [cit. 2012-01-13]. Dostupné z:

<http://www.quido.cz/objevy/>

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Tereza Špačková

Obor: Sociální a mediální komunikace

Forma studia: kombinované

Název práce: Vývoj hromadných sdělovacích prostředků v českých zemích

Rok: 2012

Počet stran bez příloh: 55

Počet titulů české literatury a pramenů: 22

Počet internetových zdrojů: 4

Vedoucí práce: Dr. Josef Musil, PhD.